جیهانی ئیمپریشێنیزم

زنجیرەی کتێبی دەزگای چاپ و پەخشی سەردەم
کتێبی گیرفان ژمارە (٢٥)

سەرپەرشتیاری گشتی
ئازاد بەرزنجی

www.sardam.net

نووسینی
هانز خافێ

جیهانی ئیمپریشێنیزم

ئەو هونەرمەندانەی لە بەختەوەریەکانی ژیانەوە
نیگارکێشیان کردووە

وەرگێڕانی

لە ئەڵمانیەوە: ئیسماعیل حەمە ئەمین
لە هۆڵەندیەوە: حەمەی ئەحمەد ڕەسووڵ

سلێمانی ٢٠٠٣

جیهانی ئیمپریشێنیزم

نووسینی: هانز خافێ
وەرگێڕانی: ئیسماعیل حەمە ئەمین و
حەمەی ئەحمەد ڕەسووڵ
بابەت: مێژووی هونەری
دەرهێنانی هونەری: شیروان توفیق
مۆنتاژ: تاڤگە فائق
هەڵەچنی چاپ: ناسک عزیز
ژمارەی سپاردن: ٤٩٥ی ٢٠٠٢

ڕوانینێکی نوێ بۆ ڕیاڵ

لـه پێنـاوی تەماشـاکردنی تـابلۆ ناوازەکـان، خەڵکی بە وروژم و تاسەیەکی زۆرەوە خۆیان کرد بـەو پێشـانگایەی لـە پـازدەی ئـاپریل هــەتاوەکو پازدەی مای هەزار و هەشت سەدو حەفتاو چوار کە لە یەکێ لە ستۆدیۆکانی پاریس کرابۆوە. لـەم پێشـانگایەدا زۆر لـە تابلۆسـازانی وەکـو مۆنــێ، سیسـلی، ڕێنــوار و پیسـارۆ و بێرتــە مۆریــزۆ و دێگـاس بەشــداریان تێــدا کردبــوو، ســەرەڕای بەشداریکردنی ڕیزێکی دیکـەی تابلۆسـازان، کـە زۆر لەو نێوەندە نەناسرابوون.

ئـەم پێشـانگایە بـە یەکـەم هــەنگاوی گروپــە هونەرمـــەندێکی تابلۆســـاز دەناســـرێ لـــەژێر ناونیشـانی (کۆمەڵگەیـەکی نادیـاری -ئــەنۆنوم- هونەرمـــــەندە نیگـــــارکێش و گرافیکـــــارو پەیکەرتاشەکان) Societe anonyme des artistes

(Peinters teus et graveurs p scul) خۆیان نێوزەد کردبوو، ئەمانە دەیانویست نوێبونەوەیەك بهێننە بـواری نیگارکێشـانەوە، بـەم هەنگاوەشـیان زۆر خـەڵکیان لـەخۆ کۆکـردەوە. ڕاسـتی خـەڵکان بـە چەندەها شێوەی جیاواز، بە هەستێکی پڕ گاڵتەو ڕەخنـــەوە لـــەم ئەزمونـــەیان دەڕوانـــی، ئـــەوان نەهاتبوون بـۆ ئـەوەی بـە تابلۆکـان سـەرمەد بـن، بەڵکو هاتبوون بۆ گتاڵتەجاڕی کردن بەو هەموو پەڵەو پرژە ڕەنگاڵەی بۆیەو لادانی ئەو گروپە لە بنچینـــە باوەکـــانی وێنەکێشـــانی بـــاوی ئـــەو سەردەمە.

نێونیشـــانی تابلۆیـــەکی کلـــۆد مۆنـــێ- لـــە خۆرهـەڵاتن ڕوانـین (Impression, soleil levant) کاریگەرییەکی سەیری کردە سەر (لویس لۆری) کە وەکو ڕەخنـەگرێك بـۆ گۆڤـارێکی ڕەخنـە Le Charivarie گاڵتـەئامێز کـاری دەکـرد، ئـەو بـە گاڵتەجاڕییەوە ئەم گروپە هونەرمەندەی بـەنێوی -ئیمپریشیۆنیستەکان- ئینتباعیـەکان- نێـوزەد کرد، لە جیاتی ئەوەی هونەرمەندەکان هەست بە بێوازیـی بکــەن، ئـەو گاڵتەپێکردنــەیان وەکــو

کاریگەرییەك بۆ سەر لویس لۆری لێکدایەوەو بە گرنگی پێدانەوە ئەو ناوەیان وەرگرت، ئەو ناوەیان وەك نێونانێك قبوڵکرد کە بەکاری نوێ لەسەر خامی سپی و ڕەنگ بەکارهێنانی تایبەت جودایان دەکاتەوە لە هونەرمەندە باوەکانی سەردەمی خۆیان، بەم شێوەیە نێوی (ئیمپریشیۆنیزم/ ئینتیباعی) وەك نێو و چەمکێکی هونەری خۆی کۆرپەیی کرد، بەوەی نوێنەری شێوازێکی نوێیە لە هونەری تابلۆسازی و نیگارکێشاندا.

ئیمپریشیۆنیستەکان تەنها لە بەهاری ١٨٧٤ سەیارن هەڵنەدا، بەڵکو زۆر پێش ئەوەش وەك کۆمەڵێ هونەرمەندی شارەزا کاری خۆیان نیشاندابوو، بزووتنەوەی ئەوان لە پێشانگای جیهانی ١٨٥٥ لە پاریس سەرەتای خۆی دەستپێکردبوو، ئەو کاتە سالۆنی "Salon" پاریس شوێنێکی ڕەسمی بوو بۆ کاری هونەری، بۆ هونەرمەندانیش وەك بازدانێك بوو بۆ نێو دانپێدان و خۆناساندنیان بە جەماوەر، دۆخ و جەماوەری تەقلیدی زاڵبوو بەسەر پێشانگاکانی

سالۆندا، لەم کەشە هونەرییەدا تابلۆ بوێرەکانی گوستاف کۆربێ –Courbet Gustav جێی ڕەتکردنەوەو ناوازەکردن بوون، کۆربێ لەو پێشانگایەدا دەوارێکی تایبەت بە خۆی دامەزراندبوو، ئەو ستایلەکەی نێونابوو –دەواری ڕیالیزمی Pavillon des Realismus، ڕیالزمێك بە تەواوەتی لە بابەتی ئیدیالی هونەری تابلۆی کلاسیك جودایە، پێچەوانەی هەستە نەرمە ڕژاوەکانی قوتابخانەی کلاسیك، پێچەوانەی ئەو ئەندێشە پڕهەستانەی ڕۆمانسیەتەیە، کە لە نمونەی تابلۆکانی –دێلاکروا Delacroix– بە جوانی خۆی ئاوێنەییکردووە.

کۆربێ دەیوویست ڕیالیستی لە بەرامبەر ئەو هونەرەدا زەقکاتەوە، کە زێدەتر لە سالۆنی پاریسدا لە (گێڕانەوەی چیرۆك) دەچوو وەك لە (هونەری ڕاستەقینە)، ئەو بەو ڕیالیزمیەوە دەیویست کۆتایی بەو حیکایەتۆکانە بهێنێت کە لەو سەردەمەدا بابەتی تابلۆکانی کلاسیکی داگیرکردبوو.

بەڵام نەوەیەکی گەنجتر لە کۆربێ وەکو ئیدوارد مانێ Edouard Manet بە هەنگاوی چالاکترەوە دەچوونە پێشێ، مانێ دەیگوت (چاو و دەست) و ڕەخنەشی لە هەموو ئەوانە دەگرت دژی ئەو پەیوەندیە ڕاستەوخۆیەی نێوان دەست و چاون، دەست پێویستە درێژبوونەوەی چاوبێت نەك بیرکردنەوە، دەبێت بینراو بکاتە دەربڕین نەك بیرلێکراوە. بەم ڕوانینەوە مانێ چەمکی هاوچەرخی (Contemporantite) لەگەڵ خۆ هێنا، کە تێگەیشتنێکی هاوچەرخ بوو لەمەڕ هونەر، ئەم فۆرمالیزە هاوچەرخەی هونەر، بزووتنەوەی ئیمپریشینستەکانی بەرەو پێشەوە برد.

ڕێگە درێژبوونەوە لە ماشێنسازیەوە تاوەکو دوا بابەتی کار لەسەرکراوی میتۆدگران لە تەکنیکی کارکردندا لەسەر خامی سپی، شێوازی کارکردنی گروپە یاوەکو تاکی ئەم ڕێبازە هونەریە نەبوو، ئەمانە هەمووی لە هەوادا دەسوڕانەوە.

ڕاستی نێزیکەی سی ساڵ لەوەو بەر شاعیری هەست ناسکی ڕۆمانسی چارلس بۆدلێر Charles Baudelaire هەموو تیۆریزەکانی ئەم ڕێبازەی لە

وشەکانیدا گرێچن کردبوو، دوای چەند عەیامێك ئەو وشانە لەلایەن ئیمپریشینستەکانەوە ڕیالیزە کرا.

ئەم شاعیرە لە ساڵی ١٨٤٥دا ڕاپۆرتێکی لەسەر (ساڵۆن)ی پاریس نووسی، تێدا نووسیبووی (وێنەکێشی ڕاستەقینە، ئەو هونەمەندەیە دەتوانێت ئێستای پاڵەوان لە جلوبەرگ ڕووتبکاتەوە، لەڕێی هێڵکارییەکانیەوە بە نیگار تێماندەگەیەنێ و فێرمان دەکات، چەندە پێڵاوەکانمان بریقەدارن، چەندە بۆینباغەکانیشمان مەزن و شاعیرین).

دوای چەند ساڵێکی دیکە هەمان شاعیر لە نووسینێکیدا گووتی (هونەرمەندی ڕەنگ مەزن ئەو هونەرمەندەیە ڕەنگ لە پاڵتۆیەکی ڕەشەوە نیشاندەدات، ڕەنگ لەسەر بۆینباغێکی سپی و پشتوێنەیەکی خۆڵەمێشی نیشاندەدات.. ژیانی پاریسی پڕێتی لە بابەتی شیعری لەسەرسوڕمان و جوانیدا لە زۆر شت نێزیکمان دەکاتەوە، زۆر شتی وەکو هەوا، ئەو هەوایەی لەگەڵماندا دەژی و نایبینین.

مانێ پێش هەمووان گەیشتە ئەو جوانیەی بەردەوام لەگەڵماندا دەژی و هەستی پێناکەین، ئەو هونەرمەندێك بوو ئەو جوانیەی ناسی و توانی لە ڕەنگی ڕەشەوە ڕەنگی دیکەمان نیشاندات، توانی ئەتمۆسفێرێکی جوانیی لە ڕێگەی چاوەوە پێشکەش بکات. بە هەمان ئاست هەموو نوێخوازییەکی ئیمپریشینستەکان، کاریگەریەکی گەورەو نەرمونیانی شێوە نوێیەکانی کارکردن بوو لەسەر خامی سپی).

دیارە کاریگەری وشەکانی بۆدلێر، کردنی ئەو وشانە بە ڕیالێك لەسەر خامی سپی، ڕەنگدانەوەیەکی سروشت بوو لەسەر سکێچ و کاری خامی سپی، کە بۆدلێر بە هەڵچونەوە پێشوازی لێدەکرد، لەو کاتەدا بۆدلێر لەمەڕ کارەکانی هونەرمەندێکی سروشت و هێڵکارێکی وەك یۆجین بۆدان EugoneBouden نووسی و تابلۆو سکێچەکانی بەم شێوەیە وەسفکرد (ئەو کارە پڕ کاریگەرییە قووڵانە، ئەم لێکۆڵینەوانە نیشاندانی ڕاستەقینەیی سروشتە، زۆر بە خێرایی فانی بوون لە فۆرمی ڕەنگەکانەوە خۆی

دەنوێنــێ، شــەپۆل و هــەورەکان وەك ئــەوەی بــە نەبینراوی بوونیـان لـە لێـوار تابلۆکـەدا شـێوەیی بکـەن ئـاوا لــە ڕێگــەی نووســینی ڕۆژو کــات و ڕێڕەوی ڕەشەباوە ئەو نەبینراویـە درێژدەکەنـەوە، بــۆ نمونــە لــە ســوچی تابلۆیــەکدا نوســراوە: نیوەڕۆی هەشتی ئۆکتۆبەر، با لە بەشی باکوری ڕۆژهەڵاتەوە هەڵدەکات).

وشـەکانی بۆدلێر وەکـو وشـەی پەیامبـەرێتی وابــوو بــۆ ئیمپریشینســتەکان، ئــەو وشــانە بــە تــــــــەواوی ئــــــــەرك و شــــــــێوەکارکردنی ئیمپریشنیسـتەکانی وەسـفدەکرد، وەســفی ئــەو ڕوانینـە ساتەوەختە ڕاکردووەی ئــەوانی دەکـرد، لـێرەوە خـاڵی بڕیـاردانی ڕوانینیـان بـۆ شـتەکان خــۆی کۆرپــەیی کــرد: چونکــە ئــەوان نیــەتیان کارکردن لەسەر شێوەکانی تـەکنیکی وێنەکێشـان نـەبوو، هـەروەها مەبەستیشـیان ڕێکخسـتنەوەی نوێی نێوەڕۆکی بابەتی تابلۆکان نەبوو، زۆر لـەوە دورتر، ئەوان دەیانوویست لە ڕێگەی تەکنیکەوە کاربکـەن بـۆ پێکـهێنانی شـارەزایەکی نـوێ، بـۆ ئەوەی دەربڕینی ڕوانینێکی‌نوێی دنیای ڕیاڵ بن.

لەوانەیە یەکەم پرسیار ئەوە بێت کە سیفەتە دیارەکانی ئەم ڕێبازە چیە؟، پێش هەموو شتێك دەبێت ئەوە بزانین زۆر بابەتی وروژێنەر لەم بوارەدا ئامادەیی لە شێوە باوەکانی ئەم وێنەکێشانەدا هەیە، لە هەموویان بەرچاوتر ئەوەیە، کە هەموو بینراوێك دەتوانرێ ببێت بە بابەتی تابلۆیەك.

هونەرمەندەکان لە ڕێگەی شێوە کارکردن و چارەسەرکردنی بابەتی تابلۆکانیان، بیروڕاکانی خۆیان دەردەبڕی، ئەوان چیدی لەبارەی بابەت (ئۆبێکت-Obejekt)وە قسانیان نەدەکرد، بەڵکو لەمەڕ (مۆتیڤ-Motiv)ە پاڵپێوەنەرەکان دەدوان. مۆتیڤێك سەرەتا بە ئسلوبێکی نادیار دەجوڵێ و لە کاتی کارکردندا شێوەکانی خۆی دیاریدەکات. مۆتیڤی سەرەکی ئیمپریشینستەکان دیمەنی سروشتی بوو، ئەو دیمەنە سروشتیەی بە سێبەری تەنکی ڕەنگ و ڕوناکی خۆی دەنەخشاند، بەم شێوەیە دیمەنی جوانی سروشت شێوەیەکی وێنەکردنی تایبەتی لە تابلۆدا لەخۆگرت، هەروەکو

چۆن شاریش وەك بابەتی تابلۆ هەمان شێوە نیگاری بەخۆوە دی، ئیدی لە جیاتی درەختە ڕازاوەکان، ڕەنگی شاڵ و چەترە ڕەنگاوڕەنگ و پەڕۆ شەکاوەکانی بەر ڕەشەبا هاتنە نێو بابەتی شارەوە، کەمێك دوور لە هەڵمی شارە مەزنەکان و دوور لە دەوروبەری پاریس و بە درێژایی ناوچە دەستلێنەدراوەکانی، هونەرمەندەکان دیمەنەکانی خۆیان دۆزیەوە، بۆ ئەم مەبەستەش کارێکی گران نەبوو بۆیان بە شەمەندەفەر هەموو پێداویستیەکانی نیگارکێشان لە ستۆدیۆکانیانەوە لەگەڵ خۆدا بهێنن و لەبەرامبەر زەوی‌و ئاسمانی سەربەستدا دایانەزرێنن.

چێژو خۆشبەختی لە کاتی نیگارکێشان لە سروشتێکی سەربەستدا، یەکەم نوێخوازی ئەوان بوو، چێژێك بە هەمان ڕێچکەی (ڕیالیزم)ی کۆربێدا هەنگاوی دەنا، هەرچەندە لەم ڕووەوە جوداوازیەك هەیە، کۆربێ لە ستۆدیۆکەی خۆی دیمەنەکانی دەنەخشاند و مۆدێلی بەکاردەهێنا، کەچی نیگارکێشەلاوەکان وەکی مۆنێ، بە

هەڵچوون و سەرفرازیەوە لە سروشتی سەربەستدا کاری خۆیان دەکرد.

ئەوان درێژبوونەوەیەك بوون بەرەو ڕیالێتێت. ڕیالێکی بێڕتوش و دەسکاری، ڕاوکراو و نیگارکێشراو، بە مانای ڕوانینی هونەرمەندەکان نەدەتوانرا بەبێ شێوازێکی جێگیریی لەکارکردن و ئازارێکی گەورە سەیربکرێت، بکاری ئەمان پڕی بوو لە نێرڤۆسیەتێکی هەستیاری زاخاودارو بەتواناکانی ژیان، ژیانێکی زاڵبووی پڕاوپڕی ئەو ڕوانینە، کە هێزێکی شۆڕشگێڕی و نوێخوازی بە دیدی هونەریان بەخشی.

نیگارکێشی ئیمپریشینستی نەدەهات لە بابەتێ بڕوانێ و لە دواییدا لە گەلەریە تایبەتەکەی خۆیدا کاری لەسەر بکات، ئەوان بڕوایان بە چاو و خێرایی شتەکان و ڕاوکردنی ئەو بابەتە یان ئەو دیمەنە بوو لە ساتەوەختی خۆیدا، لەبەردەم دیمەنەکە کارکردن بە هەموو دووریەکانیەوە خۆی ئامادە دەکرد، لە هەمووشی گرنگتر بە لایانەوە ڕوناکی بوو، ڕوناکی پەخشبوو بەسەر درەختە مەزنەکان، ڕوناکی

شکاوەی نێو ئاو، ڕوناکی پەرشبۆوە بەسەر گۆمیلکە نازەنینەکان، ڕوناکی خلیسکاو بەسەر جلوبەرگەکاندا، تەنانەت پیاسەکردنەکانی بەهارانیش ڕوناکی خۆی هەبوو، ڕوناکی پێچەوانەبووی سەر توێژاڵی ئاوی وەستاوی دەرچایەکان، کە ڕەنگەکانی دەریاچەیان لە دووتوێی سێبەرەکانیەوە دەبریسکانەوە، ئەمانەو زۆر دۆزینەوەی جوانی شتەکان لەلایەن ئیمپریشینستەکان لە تابلۆکانیاندا ڕەنگیدەدایەوە، گەر تەماشاکەری ئەو تابلۆیانەی نەهەژاندایە ئەوا بێگومان لەسەرسوڕماندا جێی دەهێشت، سەرسوڕمانێك بەرامبەر ڕەنگ و ڕوناکی دنیای بینراو.

کۆربێ کاریگەرییەکی مەزنی ڕۆمانای بڕیاردەری هەبوو لەسەر پەرەسەندنی هونەری نیگارکێشانی سەدەی نۆزدەهەمدا، کۆربێ و هاوەڵەکانی چاودێری بینراویان، بینایی ڕاستیەکانیان وەك بوونێکی ڕیاڵ و وەك خاڵێکی یەکبوون دەکرد، بەم شێوەیە کاریگەری بینراوی دیمەنەکان جێی حەزو سەرنجڕاکێشانی ئەوان

بوو، لەبەر هەمان هۆکار بوو ئەوان وازیان لە هەموو بابەتێکی ئەدەبی و میتۆلۆژی و چیرۆك گێڕانەوە هێنا، خۆیان لەنێو هەموو دیمەنێکی بینراو و هۆشمەندیدا نەفیکرد، لەنێو ڕاستەقینیەتدا تابلۆیان دەبینیەوە. هەموو شتێکیش بەدەر لە ڕاستەقینەیی و هەستکاری لای ئەوان جێی ڕەتکردنەوە بوو، ئیدی ئەوان لەوە زیادەتر هەنگاویان نەدەنا، لەوەندە زیاتر، ئەوان لەنێو دەرئەنجامەکانی هەست و بینراوی ڕاستەقینەدا هاوژین و کارابن هەنگاویان نەدەنا.

هەموو شتێك دوور بێت لە بابەت و بینراو بەچاو، دوور بووە لە مەملەکەتی ئیمپریشینستی، لە هیچ زەمەنێکدا هونەری نیگارکێشی ئەوەندە کاری لەسەر چاووڕوانین نەکردووە، جارێکیان مۆنێ Monet گووتی: من حەزم دەکرد بە کوێری لەدایکبوومایەو لە پڕێکدا ڕۆشنایی چاوم بۆ بگەڕایەتەوە، تەنها بۆ ئەوەی بتوانم شتەکان بێکاریگەری پێشینەیان، وەك خۆی ببینم.

مۆنێ تاکەکەس نەبوو ئەو ئاواتەخوازیەی هەبێت، لە Element of Darwing توخمەکانی

نیگــاره شوشــەییەکان دا ڕەخنــەگری ئینگلــیزی یۆهــان ڕۆســکین Johan Ruskin لــە ١٨٥٧ دا نووســی: [دەرکپێکردنــی فۆرمەکــان کارێکــە لــە شارەزاییەوە پێکدێت. چونکە ئێمە تەنها ڕەنگــە ماتەکان دەبینین، کاڵبوونەوەی ڕەنگەکان دەبینین و لــە ڕێگــەی چــەند هەوڵدانێکــەوە ئــەوەمان بــۆ دەردەکــەوێت، کــە لــە پەڵەیــەکی ڕەش یــاخود خۆڵەمێشی، جەوهەری Substanz تاریکی بەشێك نیشــان دراوە، یــاخود لاوازی ڕەنگێــك مانــای دووریــەکی تایبەتــە لــە تابلۆکــەدا، بــەم پێیــەش دەتوانرێ هەموو تەکنیکی نیگارکێشان لە چەند وشــەیەکدا کۆبکرێتــەوە کــە ئــەویش (بێتــاوانی چــاو)ە، بــە مانــای بــە ڕوانینــی منداڵانــەوە ڕاستەقینەیی ڕەنگــە کاڵــەکان وەرگریــن، نــەك لــە ڕوانگەی هۆشمەندی شتەکانەوە شتەکان نیشان دەین، وەك کوێرێك لەپڕدا بینایی بۆ گەڕابێتەوە].

بــەم شــێوەیە بێتــاوانی بینــایی و چــاو خــاڵی قوتاربوونی مۆنێ و هاوەڵەکانی بوو، ئەوانەی لەو ڕێبازەوە توانیان بە دڵسۆزی و ڕاســتەقینەییەوە جیــــهانی ڕاســــتەقینەی هــــەبووی بیــــنراو

نیگارکێشــەکەن. خــاتوونی نیگـــارکێش بێرتـــێ مۆریـزۆ Berthe Moresot جارێکیـان گوتـی: کاتـێ سەیری تابلۆیەکی مۆنێ دەکەم بە تەواوی دەزانم، لـە چ شـوێنێکدا ئــەو چــەتری خۆرەکــەی ڕاگـیر کردوە.

تەکنیکی ئیمپریشێنیزمەکان

ئەم تەکنیکە دەرئەنجامی ڕوانینێکی نوێ بوو بۆ ڕیالْ، بۆ دنیای ڕاستەقینە، وشەی ڕوانین تەنها وەك ئەبستراکێك مامەڵەی لەگەڵدا نەکرابوو، بەڵکو بۆ یەکەم جار بوو ئاوەها پڕبەپڕی وشەو مانا فراوانەکانی مامەڵەی لەگەڵدا بکرێ. دنیای ڕاستەقینە لای ئیمپریشیۆنیستەکان ڕووبەری ڕەنگە مات و بریقەنەدارو ناتیژەکانە، لەمبارەیەوە ڕوسکین نووسیویەتی و دەڵێت:

ئێمە شتەکان لە فۆرمی هۆش و ئەقڵی پێوانە کاری خاڵکێشان و پلە بەرزبوونەوەکانی ڕوناکی و سێبەرەکانەوە نابینین، بەڵکو شتەکان لە ڕێگەی چەند خاڵێکی ڕەنگاوڕەنگ دەبینین. چەند خاڵێکی ڕەنگاوڕەنگ خۆیان لەبەر چاوماندا زەقدەکەنەوەو بە ڕاستەوخۆیی دەیانبینین.

ئیمپریشیۆنیستەکان ئەو خاڵە ڕەنگاوڕەنگانەیان لە ڕێگەی ژمارەیەکی زۆر کورت کورتی فڵچەوەشاندن و ڕووبەری ڕەنگەوە نیشان دەدا. لەم شێوازەوە تابلۆیەك ئافەریدە دەبوو، ڕاستەقینەیی چاوی جارێکی دیکە نیشان دەدایەوە، ئەمە تەکنیکێك بوو پێچەوانەی ئەو تەکنیکە بوو کە تابلۆ لە ڕێگەی زانینی هزری خۆمان و خودڕەوابوونی خۆمان و بیرکردنەوەی خۆمان نیگارکێش بکەین و نیشانی بدەین. دیارە بۆ ئەوەی لە تابلۆیەکی ئیمپریشیونیستی تێبگەین، نابێت هیچ بابەت و وێنەیەکی خودی نێو هزری خۆمان بێنینە بەرچاو و تابلۆکەی پێ ڕاڤە بکەین، نەخێر، بەڵکو دەبێت بە ئاسانی واز لە تابلۆکە بێنین وەك بەشێك لە سروشت کاریگەری خۆی لەسەر بینین و چاوەکانمان جێبێڵێت.

لەم پرۆسێسەدا هونەرمەند زیاتر گرنگی داوە بە جووڵەو کاریگەریەکانی چاو وەك لەوەی گرنگی بدات بە شتەکە خۆی، لێرەوە دەتوانین ئاوەها سەیری ئەم شێوازی کارکردنە بکەین، کە

شێوازێکی نیشاندانی شتەکانە بە شێوەیەکی زۆر ڕوون. مرۆ هەست بەو مانا قووڵانەی پەڵە ڕەنگاوڕەنگەکان دەکات کە لەژێر نەرمی زیندوێتی فڵچە وەشاندندا خۆی ڕاستەقینەیی کردووە.

تەکنیکی ئیمپریشیۆنیستەکان بەرەو نوێبوونەوەیەکی دیکەی هەنگاوی نا، ئەویش ئەو نوێخوازییە بوو کە ڕاستەوخۆ لە هەڵگرتنی ڕەنگەکانی سەرپالێتەکەیان بۆ سەر خامی سپی ڕەنگی دایەوە، ئەوان تێکەڵ و پێکەڵی ڕەنگەکانی سەر پالێتەکانیان گواستەوە بۆ نێو تابلۆکانیان، خۆ گەر مرۆ لە دوورییەکی پێویستەوە سەیری تابلۆیەکی لەوجۆرە بکات وا هەستدەکات سەیری چنینێك یاخود پارچە مۆزایکێك دەکات. بەڵام گەر وردتر لەو جۆرە تابلۆیە بڕوانرێت هەستدەکرێت بەوەی کە ڕەنگەکان تێکەڵ نەبوون بەڵکو لە پەنا یەکترییەوە خۆیان نیگارکێش کردووە، ڕەنگەکان ئاگرینی و بڵێسەیی خۆیان هەیە، ئەمانە هەمووی ئاماژە بوون بۆ ئاستی تۆنە جیاوازەکانی ڕەنگەکان.

لــە خــاڵ و پنــت و خــۆرو سروشــتی کــراوە جێگـــــەی ســــتۆدیۆ نیمچـــــە تاریکـــــەکانی نیگارکێشـانیان گرتـەوە، نـەك ئـەوەندە تەنانــەت بریقەدانــەوەی خــامی ســپی تابلۆکــانیش لــەم تەکنیکـە نوێیـەدا، وەك مامەڵــەکردنێکی جیـاواز لەگەڵ خامی سپی هەستی پێدەکرا.

ئیـدی (بێتــاوانی چـاو) لـە تـەکنیکی نوێـی ئیمپریشیۆنیستەکاندا دەربڕینێکی زیندەگیانەی پێوانەکاری خۆی هەبوو، بێتاوانی چاو پڕبەپڕی وشــەو بــە ڕاســتەقینەیی پراکتــیزە کــرد. ئــەم پێچەوانەکردنـەوەی ڕاستەوخۆی بینراوە ڕێگـەی لە هەموو تەفسیرێکی جیاواز گرت، تاکە تەفسیر بۆ ئەم کارە نوێیانە ئەوە بوو کە ڕستەی (دەست درێژ بوونـەوەی چاوە) بووە ڕاستیەکی بیـنراو و بەڵگەنەویست.

لـە سـەروو هــەموو ئەمانەشــەوە ئـەم تەکنیکـە نوێیــە وەك کــارێکی ســکێچکاری دەبیــنرا، هــەر هــەمان هۆکــار بـــوو وای کردبـــوو کـــە زۆربـــەی قوتابخانــە ترادیســۆنەکانی نیگارکێشــانی ئــەو ســـــــەردەمەو قوتابیـــــــەکانیان، کـــــــاری

ئیمپریشیۆنیستەکانیان بە (کاری ناتەواو) دەستنیشان بکەن. لەمبارەیەوە بۆدلێر زۆر بە جوانی جیاوازی کردووە لە نێوان تابلۆیەکی تەواوکراو و تابلۆیەك کە هەمیشە کاری لەسەر دەکرێت، تابلۆیەك لە زمانی بۆدلێر (تا مردن نیگارکێشی تێدا دەکرێت).

بۆدلێر توانی سەرنجی نێوەندەکانی نیگارکێشان بۆ مانای -ئیلهام- ڕاکێشێ، ئەو ئیلهامەی کە ئیمپریشیۆنیستەکان زۆر بە کارامەییەوە توانیبوویان بەرجەستەی بکەن. بەرجەستەکردنی هەڵاوی ناڕاستەوخۆی بینراوێکی لەپڕ کە تابلۆ دەپارێزێ لە هەستی خنکاندن لەنێو ڕۆتیندا.

تابلۆی ئیمپریشینستی، تابلۆیەکە بە مەبەستەوە لە سترۆکتۆرێکی بەش بەشی پێکهاتووەو هەرواش ماوەتەوە. لەم شێوازەوە (مەبەستی لە شێوازی بەش بەشکردنە. و. ئیسماعیل) دەتوانرێ ناڕاستەوخۆیی تابلۆ بپارێزێ، بەڵام لە هەمانکاتدا هەوڵی خۆدرێژکردنەوەی پرۆسێسی بینین نادات بەرەو

بەشــە کورتکــراوە جێگــیرو ڕاوەســتاوەکانی ڕاستیەکان، پڕۆسەی بینینیش لەسەر ئەو ئاستە سـکونیانە کـورت ناکاتـەوە، بـەڵام ئـەوەی لـەو پڕۆسێسـە دەمێنێتـەوە ئـەو سـەرەتایانەیە کـە بینراوەکەی لێهەڵقولاوە.

بەم شێوەیە شاکاری ئیمپریشیۆنیستەکان بە مەبەستەوە کارێکی بەشخواز بوو، ئەوان بەوپەڕی ئیرادەو مەبەستەوە تەنها بەشێکی دنیای ڕیاڵیان نیگـار دەکێشـا. هونەرمـەند لـەو شـێوازەدا مەبەسـتی بـوو تەنـها بەشـێك، پارچەیـەك لـە سرووشـت بکێشـێت، بەشـێك کـە نمونەیەکـە لـە جیـهانێکی پـڕ لـە موجـیزە و پـەرجوو. هـەروەها هەڵـەی سـنووردارکردنی تابلۆکـانیش خـۆی لـە خۆیدا بەشێك بوون لە کاراکتـەری ئەو تابلۆیانـە: بینـەر دەبێت خاوەنی ئەو هەستمەندیە بێـت کـە بتوانـێ سنووربەزێنی نێوەڕۆکی تابلۆکـە بێـت کـە بـەرەو دەرەوەی چوارچێوەی تابلۆکە خـۆی درێـژ دەکاتەوە، بینەر دەبێت هەست بەو دەرچوونـە لـە چوارچێوەیـە بکـات، چونکـە لـە تـابلۆی ئیمپریشـینیدا نـاوەڕۆکی تابلۆکـان لـە دەرەوەی

چوارچێوەشـــدا خۆیـــان درێـــژ دەکەنـــەوە، ئیمپریشیۆنیســـتەکان دەستپێشـــکەری ئـــەو گۆشەنیگایە بوون، ئـەو حـەز و ڕوانینـەیان بینـا کـرد، کـە ئـەوان بـە مەبەسـتەوە دەیانـەوێت ئـەو کاریگەرییـــە بـــبزوێنن، کـــە دەتوانرێـــت هـــەڵڕژانی ڕونـاکی لـە دەرەوەی سـنوورەکانی چوارچێوە بوونـی خـۆی کۆرپـەیی بکـات و بـە بێســـنوورییەوە ژوور و شـــوێن پڕبکـــات لـــە ڕوناکیەکانی خۆی.

به ماناترین کاری ئیمپریشینستەکان به پلەی یەکـــەم لـــەوەدا بـــوو، کـــە ئـــەوان هونـــەری نیگارکێشانیان لەخۆ بەستنەوە بە بابەتەوە ئازاد کـرد، ئـەوان توانیـان هونـەر سـەربەخۆکەن، نـەك بابـەت، بـەڵام لـە هـەمان کـاتدا دەرکپێکردنـی ڕاستەقینەیی بابەت خەمێکی سەرەکی هـەمووان بوو.

جـۆرج ڕیڤـێر Georges Riviere یەکێکـە لـەو کەســـانەی زۆر چالاکانـــە لـــەنێو گروپـــی ئیمپریشینســـتەکاندا بـــەرگری لـــەم شـــێوازی کارکردنـە کردبـوو، ئـەو بـە تـەواوەتی توانـی

پێناسەی ئەم نوێخوازیە بکات لە هونەری نیگارکێشانداو گوتویەتی:

(جوداوازی ئەم گروپە نیگارکێشە لەوانی دیکە لەوەدایە، کە ئەمان لە خودی ئیرادەی بابەت خۆیەوە مامەڵە لەگەڵ بابەتێکدا ناکەن، بەڵکو لە خودی تۆنی ڕەنگەکانی بابەتەوە مامەڵە لەگەڵ بابەتدا دەکەن).

سەرەتاکانی سیزان یش Cezanne سەرەتاکانی بوو وەك ئەندامێك لەنێو گروپی ئیمپریشینیستەکاندا، لە هەمان کاتیشدا شێوازی کارکردنی ئەم گروپە لە بەرنامەیەکی تێکەڵ بەسەرسوڕمان و بە چاوێکی ڕەخنەگرانەوە هەڵسنگاندووە، لە یەکێك لە هەڵسەنگاندنەکانیدا بە کۆمەڵێ وشەی جوان مۆنێ Monet ی وەسفکردووەو دەڵێت.

تەنها چاوێك، بەڵام ئای لەو چاوە!

پەرەسەندنی ئیمپریشێنیزم

هەر لە ساتی کردنەوەی یەکەم پێشانگایاندا ئیمپریشینستەکان گەیشتنە لوتکەیەکی بالآی ژیانی هونەریان، ئەمان هەموویان لە نزیکەی ١٨٤٠دا لەدایکبوو بوون، هەمووشیان دوای کردنەوەی یەکەم پێشانگەیان دەبوایە ڕووبەڕووی دیدی پارێزگار خوازانەی هونەرمەندانی ڕژێمی پاریس ببنەوە، ڕووبەڕووبوونەوە لە بەرامبەر – سالۆن–ی پاریسی و شاگردەکانیان کە لە گۆشەنیگای کۆنەپەرستانەوە هەڵدەسوڕێنران، ئەوانە ڕایەڵێکی درێژبۆوە بوون بە ترادیسیۆنیەت و کۆنەخوازی هونەری نیگارکێشان.

هەر لە سەرەتای شەستەکانەوە ئەو هونەرمەندە لاوانە شێوازی کۆنەخوازی کلاسی و تەقلیدیان ڕەتکردەوە، ئەمان بە جیا دوو گروپیان دامەزراند، یەکەمیان –ئەکادیمیای ئازاد– بوو کە

خـۆی لــه خۆیـــدا ســـتۆدیۆی نیگارکێشـــێکی ئاکادیمی (چارلس گلێر– Charles Gleyer) بوو که (به ڕاستەقینەییەوە –جدی– بیری لە ڕەچەڵەکی شتەکان دەکردەوەو بە دڵی بوون)، لەم ئاکادیمیا ئازادە نیگارکێشی وەك مۆنـیٚ، سیسـلی، بـازیل، ڕێنـوار، یـەکیانگرتبوو. دووەمیشـیان (ئاکـادیمی سویســــرە – Academie Suisse) بـــوو، لـــەم ئاکادیمیایــە قوتابیـــان بـــەبێ بوونـــی مۆدێـــل نیگارکێشـــیان دەکـــرد، لـــەم ئاکادیمیایـــەدا نیگارکێشــــــی وەك پیســــــارۆ و گویلاومـــــین Guillaumin و سیزان یەکیانگرتەوە.

ئیدوارد مانیٚ یەکێك بوو لە ڕابەرانی وشـەی ئـەم ڕێبـازە نوێیـە، مانـیٚ بـە تەمـەن دە سـاڵ لـە هەموو گەورەتر بوو، لە هەمانکاتیشدا لە ترۆپکی ئەفراندنی هونەری خۆیدا بوو، لە ساڵی ١٨٦٣دا تـابلۆ بەناوبانگەکـەی (فراوێنێـك لەدەشــت)(*)دا، گفتوگۆیـــەکی تونـــدو تیـــژ و ورووژاندنێکـــی حەیابەرانـەی فڕێدایـە نێـو نێوەنـدی نیگارکێشـی کلاسیکەوە، ئەم تابلۆیە بە جودا لە ترادیسیۆنی تـابلۆی کلاسـی، دوو ژن و مـێردی مۆدێرنـی

نیشـاندەدا. مـانێ لـەم تابلۆیـەدا پیاوەکـانی بـە تـەواوی جلوبەرگـەوە، ئافرەتەکانیشـی ڕووت و نیوە ڕووت نیگار کێشاوە. ئەم هاوئاوازیە لەگەڵ کارەکـانی سـەدەی شـازدەدا هاوبەشـی هـەبوو، خاڵی جوداوازی لەوەدا بوو لە جیاتی خوداکانی ڕووبار و ئاو کە بەردەوام لە تابلۆی کلاسیکدا بە ڕووتـی نیشـان دەدران، ئافرەتـەکان بـە ڕووتـی لـەنێو سروشت و چیرۆکـەکانی تابلۆکـاندا نیگـار دەکێشران بە پێچەوانـەی ئـەو وێنـە ئەفسانەیی و میتامۆرفۆسـیەتیەوە، مانـێ مرۆڤـی سـەردەمی خـۆی کێشـابوو. ئـەم تابلۆیـە لەلایـەن پارێزگاریخوازەکـانی نێوەنـدی کلاسـیکەوە بـە تونـدی بـەر شـاڵاوی ڕەخنـە کـەوت، بـەڵام لـە هەمانکاتیشـدا سەرسـوڕمانێکی لـەو نێوەنـدەدا وروژاند. تەنها بابـەتی تابلۆکە نـەبووە هـۆی ئـەو وروژاندنـە، بـەڵکو تـەکنیکی تابلۆکـەش خـۆی لـە خۆیـدا لەگـەڵ.. بـاوێتی -کۆنڤێنتسـیونێل/ Konventionell نیگارکێشـاندا نـەدەگونجا، هـەروەها نـەدەگونجا لەگـەڵ ئـەو فڵچـە وەشـاندنە پڕبیرکردنـەوە وردەی کلاسـیك، کـە زیـادەتر لـە

بوونی مۆدێلەوە تەکنیکی وردی خۆی دەچنی. بە پێچەوانەوە مانێ لە تەکنیکی تابلۆی (فراوێن لەدەشت)دا بە فڵچەی پان ڕەنگەکان بە قوڵییەوە لە تەنیشت یەکدیەوە وەك چەندەها ڕووبەری هەڵماوی خۆیان پەخشکردبۆوە.

مانێ یەکەم ڕابەری ئیمپریشیۆنیستەکان نەبوو تا کاریگەری خۆی لەسەر گروپەکە پەخشبکاتەوە، بەڵکو گروپەکە زۆر بەسەرسامیەوە لە هێزی بەکارهێنانی ڕوناکی نیگارکێشێکی وەك (بۆدان Boudin) و (جیۆکەند Jongkin) و ئەتمۆسفێری کارەکانیان دەڕوانی، بە هەمان شێوەش بە سانایی و ڕاستەوخۆی کارەکانی کۆرۆ Corot کاریگەر بوون. ئیدی نوێخوازی هونەری ئەوان لەنێو خودی نەوەی ڕابردوودا ڕەگی خۆی داکووتابوو، لە گۆشەنیگای ئەو نوێخوازیەوە بەردەوام کاریان لەسەر ئەو شتە دەکرد کە بە ڕاستەوخۆیی و زیندوویی دەیانبینی، بەم جۆرە نیشاندانە ڕاستەوخۆو تەواوکارە دەلاقەی نێوان ئەوان و ئاکادیمیای ترادیسیۆنالیستەکان گەورە و

گەورەتر دەبوو. ئەمان سوور بوون لەسەر ئەم ڕێبازەیان، ئەوە بوو کاتێك لە ١٨٦٤دا ستۆدیۆکەی گلێر Gleyres داخرا، خەمی ئەوان ئەوە نەبوو بەدووی ئاکادیمیایەکی دیکەدا بگەڕێن، بە پێچەوانەوە ئەوان ڕوویان کردە سرووشت، سرووشت وەك ستۆدیۆیەکی بێسنوور، مۆنێ و هاوەڵەکانی بەنێو سروشت و دیمەنەکانیدا بڵاوبوونەوە، هەر لە کێڵگە نووستووە سەوزەکانەوە بیگرە تاوەکو لادێکانی دەرەوەی پاریس، تاوەکو ژیانی پڕ قەرەباڵغی ڕوناکی و سێبەری شارە گەورەکان، ئەوان لە دوو ئیدۆڵی مەزنی ڕوانینیان بۆ نیگارکێشان کاریان دەکرد، ئیدۆڵی دیمەنی سرووشتی و ئیدۆڵی ژیان لەنێو شارە گەورەکاندا، ئەمانە هەمووی لە کارەکانیاندا ڕەنگی دایەوە.

لە ١٨٦٩ مۆنێ و ڕێنوار لە شارۆچکەی بۆگیڤال Bougival کە زۆر لە پاریسەوە دوور نەبوو، سەرقاڵی کارکردن بوون لە پەرەسەندنی تەکنیکێکی نوێی ئینتیباعی، ئەویش لە ڕێگەی دانانی ڕەنگ بێئەوەی تێکەڵ بە یەکتری بن و لە

ڕێگەی فڵچەی کورت، هەوڵیان دەدا ئەو ڕەنگانە لە پەنا یەکدیەوە ئاوێنەبوونی ئاسمان بێت لە دەریاچەکەدا، بەردەوام کاریان لەسەر ئەوە دەکرد ئەو پێچەوانەیە لەسەر خامی سپی نیشانبدەن، لەپاڵ ئەمەشدا زۆر بە وردی کاریان لەسەر دانانی ئەو ڕەنگانە دەکرد لە پەنا یەکتری، بە شێوەیەك ڕەنگەکان بێئەوەی تێکەڵ بن، ڕەنگدانەوەی ڕەچەڵەکی خۆیان بن کە بە هۆی سێبەر و ڕوناکی لەسەر ڕووبەری دەریاچەکە گۆڕانیان بەسەردا دەهات، ئەم تەکنیکەیان شێوازە کارێکی زیندووی نیگاری ڕەنگ و بینراوەکانی دنیای ڕیاڵ بوو.

پیسارۆش بە هەمان شێوە زۆر لە نزیکی بۆگیڤال سەرقاڵی هەمان تەکنیك و گرفتی پەرەسەندنی ئەم شێوازی کارکردنە بوو. ئیدی گروپی ئیمپریشیۆنستەکان پەرەیان بە کاری خۆیان دەدا، بۆ زێدە بیروڕا گۆڕینەوەو کاریگەر بوون بە ڕەوشی یەکتری، لە پاریس، لە قاوەخانەی گوێربۆ Guerbois و بە ئامادەبوونی مانێ کەوتنە بیروڕا گۆڕینەوە، مانێ وەك

فیگورێکی سەرەکی هەڵسوڕێنەری ئەو گفتوگۆ ئیمپریشۆنیە بوو، ڕێنوار، مۆنێ، سیزان، بازیل، زۆلا، ناداری فۆتۆگرافیش ئامادەی ئەو گفتوگۆیە بوون. ئەوەی شایانی باسە نادار نیگارکێش نەبوو، فۆتۆگرافی بوو، بڕیار وابوو ماوەیەك دوای ئەو گفتوگۆیە لە ستۆدیۆکەی ئەودا یەکەم پێشانگای ئیمپریشۆنیستەکان بکرێتەوە، بەلاّم جەنگی نێوان ئەڵمانیای بروسی و فەرەنساکە لە ١٨٧٠دا هەڵگیرسا، ئەم هەڵسانەوە هونەریەی پێبڕین، ئیدی هاوڕێ ئیمپریشیۆنەکان لە یەکتری دابڕان، بازیل لە شەڕدا کوژرا، سیزان گەڕایەوە بەرەو باشوور، بۆ شاری ساتەوەختە ڕاکردووەکانی منداڵی، ڕێنوار دوای گواستنەوەی بە قورسی نەخۆش کەوت، مۆنێ و پیسارۆ بەرەو لەندەن سەفەریان کرد، لەوێ کەوتنە دیراسەکردنی کارەکانی ولیەم تێرنەر و جۆن کۆنستابڵ، ئەوان کەوتبوونە ژێر کاریگەری تەکنیکی بێزۆر لەخۆکردەی مامەڵەی نیگارکێشە ئینگلیزەکان لەگەڵ ڕوناکایدا. لەوێ بازرگانێکی کاری هونەرییان ناسی کە نێوی پاول دوراند

رۆیل بوو، پاول لە دواییدا بووە یەکێك لە بەرگریکارە بەهێزەکان لە هونەری ئەم دووانە.

ساڵی ١٨٧١ پیسارۆ گەڕایەوە بەرەو فەرەنسا، لە هەمانکاتدا مۆنێ ویستی پێچە دەورەیەك بکات لە گەڕانەوەیداو بەرەو هۆڵەندا سەفەری کرد، کەناڵە ئاوییەکانی تساندام Zaandam سەرنجی ڕاکێشاو ئەو کارانەی کاتی خۆی لە بۆگیڤال لەمەڕ شکاندنەوەو ئاوێنەبوونی تیشك و پێچەوانەبوونی ڕەنگەکان لەسەر ڕووبەری ئاو کاری تێدا کردبوو، توانی جارێکی دیکە لە تساندام دەست بە پەرەسەندنی هەمان تەکنیك بکاتەوە.

ساڵی ١٨٧١ بەشی زۆری گروپەکە جارێکی دیکە، دوای ئەم ئەزموونە کەسی و هونەرییە قوولانە لە پاریس و دەوروبەری یەکیان گرتەوە: مۆنێ لە ئارگێنتۆیل Argenteuil گیرسایەوە، پیسارۆ لە پۆنتوا Pontoise کاری دەکرد، ساڵ، ئەو ساڵە بوو کە تابلۆ بەناوبانگەکەی مۆنێ (Impression, soeil levant– لەخۆر هەڵاتن ڕوانین)ی تێدا دەرکەوت، ئەو تابلۆیەی کە

نوێنەری ستایل و شێوە کارکردنی ئیمپریشنی لە خۆیدا بەرجەستە کردبوو.

لەندەن گەورەترین مانا و سوودی بە مۆنێ و پیسارۆ بەخشی، پەیوەندیان لەگەڵ کاری نیگارکێشە ئینگلیزەکان و سەفەری مۆنێ بۆ هۆڵەندا، دوو هۆکاری گرنگ بوون لە فراوانکردنی ئاسۆگەی هونەری و بوێری ئەزموونگەری داهێنەرانەیان. ساڵێك دوای ئەوە دێگاس لە نیۆرك گەڕایەوە بۆ لای هاوڕێ ئیمپریشینستەکانی، دێگاس کەوتە نیگار کێشانی ژیانی ڕۆژانە، سەماکەرانی کابارێت و تیاترۆخانەکان، سەمای ڕەنگە ڕۆشنەکانی ئەو بوون، بەختەوەریەکانی ئەو بوون لە ڕێڕەوی داهێناندا.

سیزان لە پیسارۆوە هاندرا بۆ کارکردن لەسەر ئەو شێوازەی، کاتی خۆی لەو هاوڕێ دێرینە بە تەمەنەی خۆیەوە فێری بوو بوو، لە جیاتی مۆدێلێکی جێگیرو وەستاو، ڕەنگە کاڵە ڕۆشنەکان لە شێوازی وەشاندنی فڵچەی کورت بەکاربێنێ. پیسارۆ لە شارۆچکەی ئۆڤێرس سور

ئۆویز Auvers- sur- oise سەرقاڵی پەرەسەندنی ئەو شێوازە کارکردنە بوو.

پیسارۆو مۆنێ پێیان وابوو کاتی ئەوە پێگەییوە پێشانگایەك بکەنەوە، ئەمان بە جووتە گروپەکەیان خستە ژێر پەستانی ئەو رایەی، کە کاتی ئەوە پێگەییوە بە جودا لە چێژی سەردەم و سەلیقەی کلاسی و ناتێگەیشتنی جەماوەری سەرسام بە -ساڵۆن- هونەری رەسمی، چەند پێشانگایەك بکەنەوە. ئەوە بوو لە پازدەی ئەپریلی ١٨٧٤ گروپەکە لە پێشانگاکەیاندا ئەوەیان نیشاندا کە هونەر رێرەوێکی نوێی گرتۆتە بەر، ئەوان ئەوەیان دەبینی کە نەوەی رابردوونەیبینیبوو.

ئەوان هەستەکانیان بە پڕاوپڕی دنیای رەنگ و روناکی و ئەتمۆسفێرو کەشی سرووشت و سێبەریان لە تۆنی رەنگەکانیاندا بەرجەستە کرد، بەرجەستەکردنێك بوو نەوەی رابردوو تەواوی ئەو هەستەوەری و رەنگ و سێبەرەیان هەڵنەسەنگاندبوو، تێپەڕ ببوو بەسەریاندا.

ژیـــان و کارکردنیـــان لـــــەنێو شـــێوازێکی نیگارکێشـــان و بابـــەتێکی هـــاوکۆییدا خـــاڵی یـەکدگیریو پەیوەسـتی گروپەکـە بـوو پێکـەوە، هـەمووان سـەرنجتیژبوون، بـە وردی لـە هـەموو شـتێکیان دەڕوانـی، دیمەنـە سرووشـتیەکان و تابلۆکانی لەمـەڕ گونـدو جوانـی سروشـت جێـی سەرسامبوونێکی بێوێنە بوون، سیسلی سانایی سروشتی نیشـاندەدا، بـە هـەمان شـێوە دیمـەنی ڕوبارەکانی مۆنـێ و دیمـەنی دەوروبـەری پۆنتـوا Pontoise و هەموو تیشکی خۆرێك لە فەرەنسـادا، جێی سەرنج و سەرسامیەکی گـەورە بـوون. هـەر ئـەوەندەش نـا بـەڵکو هـەرای ڕەنگـە گـەرم و هارەکانی ژیانی پاریسی کەوتـە نێـو هارمۆنیـای فڵچە کورت و ڕەنگە ڕۆشنەکانی ئیمپریشۆنەکان، کیژە سەماکارە باڵێیەکانی تابلۆکانی دێگـاس و جـەماوەری نێولۆجـەکانی شـانۆی سـکێچەکانی ڕێنوار ڕەنگدانەوەی ئیدۆڵی ژیانی قەرەباڵغی شار و پارس بوون.

لـە تابلۆکـانی مانـێدا ژیـانی شـەقامەکان بـە ڕوونی دەربڕینی ڕیتمی ژیانی ڕۆژانە بوو، هەمان

ڕەوشـــی مانـــێ لـــە تابلۆکـــانی ویســـتگەی شـــەمەندەفەری –ســـانت لازار Saint-Lazare–ی مۆنـێ ڕەنگـی دابـۆوە، لـەو تابلۆیانـەدا جووڵـەی هـەڵمینی ڕونـاکی و لـەرزینی هـەوا لـەژێر پایـە بچوکـەکانی گوێسـوانەکاندا سـەمای هـەواو ڕوناکیان لەنێو ڕەنگدا بەرجەستە دەکرد. هەموو ئـەم مۆتیڤانـە چـەندەها بەشـی یەکەیـەکی یـەگرتوون، ئـەویش دەسـەڵاتی زاڵـی چـاوی هونەرمـەندە لـە هەسـتکردنی بـە سـاتە بەختەوەریەکانی ژیان، ئەو ساتانەی لە جووڵەدا گوزارشتی لـەخۆی دەکـردو لـە ڕەنگیشـدا خـۆی پەخشدە کردەوە.

ســـەرەڕای نـــاڕەزایی جـــەماوەر و ڕەخنـەگرانی ئـەو سـەردەمە، گروپەکـە بـەردەوام بـوو لـە کردنـەوەی پێشـانگا، دیـارە ئـەو نادڵیـەی جـەماوەرێکی فـراوان هۆکـارێکی ڕووتـەیی و هـەژاری هونەرمـەندەکان بـوو، سـەرەڕای ئەمانـە نیگارکێشـە لاوەکـان بەردەوامییان بە کارەکانیاندا، گروپەکە لە هەزار و هەشـت سـەدو حـەفتاو حـەوت/ حـەفتاونۆ/

هەشتا/ هەشتاویەك/ هەشتاو دوودا چەندەها پێشانگەیان کردەوە.

ئیدی چەندەها نەگونجان و دژە ڕا لەنێو گروپەکەدا وردە وردە سەریهەڵداو چەندەها ئەندامی گروپەکە کۆمەڵەکەیان جێهێشت، لە ساڵی ١٨٨٣ مانێ کۆچی هەتایی کرد. پێدەچوو لە مردنی مانێوە پەرەسەندنی ئیمپریشێنەکان ڕێڕەوێکی دیکەی گرتبێتە بەر، نەوەی نوێ دەرکەوتن و چوزەرەیان کرد، ئیدی نەوەی نوێی ئیمپریشیۆنیستەکان گوزارشتیان لە خۆیان دەکرد.

هەشتەمین و دوا پێشانگەی گروپەکە لە ١٨٨٦دا کرایەوە، هەر لەم ساڵەدا بوو ڤانکوخ لە ژیانی هونەری پاریسیدا دەرکەوت و گۆگانیش لە پۆنت ئافێن Pont- Avenی دوورگەی بێرتاگنێ دەرکەوتن، ئەمانە هەمووی پابەند بوون بە سەرەتای وەرچەرخان لە ڕەچەڵەکی ئیمپریشێنزم.

ئەو هونەرمەندانەی دژی
ئیمپریشیۆنیستەکان ڕاوەستان

ئەم نیگارکێشانە لە ڕەچەڵەکەوە ڕەگەکانیان دەگەڕایەوە بۆ گروپی ئیمپرشیۆنیستەکان، بەڵام مانگرتنیان مانای ڕەتکردنەوەی ئیمپریشیۆنیزم نەبوو، بەڵکو ئەوەی ئەوان دژی وەستانەوە، ئەو شێوازی پشت بەستنە سنووریەڕە بوو بەچاو، ئەوان نابەڵەدی بەرامبەر ئەم جۆرە کارکردنە لە ڕێگەی چاو و بینراو وەستانەوە، ئەمەش هۆکارێکی سەرەکی ئەوە بوو کە ئەوان ئەو هەستکردنەیان دەربڕن. لێرەوە دیسانەوە ئەو پێناسەیەی لیۆناردۆ داڤنشی کە هونەری نیگارکێشان (هەلێکی ڕەخساوی ئەقڵانیەتە) خرایە بەر باس و لێکۆڵینەوە، نیگارکێشە گەنجەکان و هەندێك لە پیرەکانیش وەکی پیسارۆو ڕێنوار ڕەخنەیان لە ئیمپریشیۆنزم

گـرت، کـە چـۆن بـە ئەقڵیـەتێکی دیـاریکراو و سـنووردراوی پێوانکـار بیریـان لـە هونـەری نیگارکێشان کردۆتەوە.

ئـەم وەرچەرخانـە وەك بابـەتێکی بنـەڕەتی لەلایـەن جۆرج سیورات تـەعبیری لـە خـۆی کـرد. ئـەو شـێوازە کـەیف خۆشـی و ئارەزوومەندیـە تێکـەڵ بـە چێـژو ڕیتمـی ئیمپریشـیۆنە کلاسـیە لەگـەڵ ئـەو نـەدەگونجا، لەگـەڵ تەکنـەلۆژیاو سیستمی پێویست ناوازە بوو، هەر ئەمە بوو وای کـرد کـە ئـەو داهێنـان بکـات لـەم بـوارەداو (ئیمپریشـیۆنزمی زانسـتی) دامـەزرێنێت، تیۆرەیەك تێدا هێزی سمبۆلی ڕەنگ و هێڵکاری بە تەکنەلۆژیاوە گرێدا، تێدا ڕوونی کردەوە کە چۆن ڕەنگە پاکژەکان لە پەنا یەکدیەوە دادەنرێن. لـە خـاڵی بچووکـی ڕەنگـەوە سـیورات توانـی هارمۆنیەکی نوێ و بڕیارێکی نوێ لە تیۆرەکەیدا بخاتـە ڕوو کـە سـتروکتوری تـابلۆو تۆنـی ڕەنگەکانی نوێتر نیشان بدات، ئەمانە هەمووی بە شێوەیەکی زانستی وەك بنەمایەکی کارکردن لەو تیۆرەیەدا ڕوونکرایەوە. هـەر ئەمەش بووە هـۆی

بەدەستهێنانی ڕێزێکی بێپایان، جا لەبەر ئەوەی سیورات سەلەفێکی گەورەی ئەم تەکنیکە نوێیە بوو، ئەم تەکنیکە تازەی سیورات نێوی - ئیمپریشیۆنزمی تازە Neoimpressionismusی لێنرا.

یەکەم تابلۆ کە ئەم تەکنیکە نوێیە لە خۆیدا بەرجەستە بکات(**)، لە ١٨٨٥داو لە لایەن سیوراتی جوانەمەرگ خۆیەوە نیگار کیشرابوو، تابلۆی (نیوەرۆیەکی یەك شەموان لە ئیلی دیلا گراندێ یاتێ) دەربرینیکی تەواوی هونەری هیل و تۆنی رەنگەکان و دانانی رەنگ بوو لە پەنا یەکدی، لە هەمان کاتیشدا سیوراتی جوانەمەرگ (*سیورات لە ١٨٩١ لە تەمەنی سی و یەك سالیدا کۆچی دوایی کرد/ ئیسماعیل) هەولیدا لە تابلۆکانیدا ئەقلانیەت و هۆشمەندی فەرەنسی لە سنوورەکانی ئیمپریشیۆنزمەوە ریگەیەکی نوێ بۆ خۆی بدۆزیتەوە.

ڤانکوخیش ماوەیەکی زۆر لەگەل ئیمپریشیۆنیستەکاندا خۆی خەریك کرد، ئیمپریشیۆنزمی نوێ/ پۆست ئیمپریشیۆنزم

کاریگەرییەکی باشی هەبوو لەسەر شێوەی نیگار کێشان، بە تایبەت لەو تابلۆیانەی ١٨٨٧ لە پاریس و لەمەڕ پاریسەوە نیگارکێشی کردبوو، حونجەتەکانی لە دژی ئیمپریشیۆنیستەکان لەو بڕوایەوە چەکەرەی کردبوو، کە هەڵەکاری و خەوش هەیە لە ڕێگەی هەست و ئارەزوومەندیەوە. لە پۆرترێتێکی هاوڕێیەکیدا ئەو جۆرە باوەڕانەی خۆی بەرجەستە کردووە، لە نامەیەکدا لەمەڕ ئەو پۆرترێتە نووسیبووی (من دەمەوێت لەم پۆرترێتەدا هەموو هەست و هاوڕێیەتیم تەعبیر لە خۆی بکات.. لە پێناو ئەو خود دەربڕینەدا دەبم بە سۆزیارێکی بزێوی هەڵچوو، دەبم بە حەماسێکی کارە ڕەنگاڵەکان، لە پێناوی ئەوەشدا زێدەڕۆییەکی سنووربەڕ دەکەم لە بۆیەی زەردی قژەکانیدا)، ئەم مامەڵە ئەفراندنیە لەگەڵ ڕەنگدا میراتیەکی ئیمپریشیۆنی بوو بۆ ڤانکوخ مابۆوە، ئەو لە ئیمپریشیۆنیستەکان و کاری چاپی یابانی زۆر فێربوو، فێربوو لە ڕێگەی ڕەنگەوە تەعبیر لە خۆی بکات، هەموو کارەکانی لەسەر ڕەنگ خۆیان

دامەزراند نەك لەسەر بنچینەی بینراوی ڕیالیزمی ئیمپریشیۆنیستەکان.

لە باشووری فەرەنسادا کارە داهێنەرەکانی ئەو و ساتە ڕاستەوخۆکانی، کارە پێگەیشتووەکانی سەریهەڵدا، لە نامەیەکیدا بۆ برایەکەی -تێو- نوسیبووی (ئەوەی مرۆڤ خۆشی دەوێت ئەو شتەیە کە بە جوانی و ڕوونتر دەیبینیّ، ئایا بە هەق وانیە؟)، ڤانکوخ دۆلابی تەختەی ئیمپریشیۆنیستەکانی بە ئازارە بێسنوورە دەوڵەمەندەکانی شکاندو بەو حەماسە ڕاچڵەکیووە ختوکەهێنەرانەیەوە ڕێچکەیەکی هونەری نوێی والا کردەوە.

لەو کاتەدا کە تابلۆ بەهرەمەندەکانی ڤانکوخ لە باشوور سەریهەڵدا، پاول سیزانیش لە باشوور هەولّی تیۆریزەکردنی ڕوانینێکی نوێتری ئیمپریشیۆنستی بوو، ڕوانینێك دنیا لە گۆشەنیگایەکی دیکەوە ڕێـڕەو بکات. (بە چاو بیربکەینەوە)، بەم ڕستەیە پێناسەی ئەرکەکانی نیگارکێشی کرد، بەم شێوەیە وەرگرتنی ڕاستەقینەی شتەکان دەبێت پێچەوانە بێتەوە،

بەم شێوەیە سیزان ئەوەی لە ئیمپریشیۆنیستەکان، وە بە تایبەت لە مامۆستاکەی پیسارۆوە فێر بوو، بوو بە بنەمایەکی نوێگەرایی ئەو، ئەو بنەمایەی کە دەبوایە ئەو وەك ئەرکێکی سەرشانی لە ڕێگەی بیرکردنەوە بەچاو پەرەی پێبدایە.

بیرکردنەوەیەکی بینینی بە بڕوای سیزان بۆ ئیمپریشیۆنیستەکان و هەستیارییەکی نیگارکێشانەی لە سەروو هەموو خودخوازیەکەوە، نوێبوونەوەیەکە لەو ڕێڕەوە، لێرەوە سەنگینی کارەکانی لە سەرچاوەکانی خۆشبەختی و هەستە کەسیەکانەوە خۆی نەچنیبوو، بەڵکو زێدە لە هاوئاوازی ستروکتوری تابلۆکەوە خۆی چنیبوو، ئەو لەو بڕوایەدا بوو، هەموو فۆرمێکی سروشتی دەتوانرێت بەپێی گونجاندنی لەگەڵ بابەتی تابلۆدا کاری لەسەر بکرێ، بۆ نمونە هەموو شتێکی خڕ یان لوولەیی، قۆقزی دەتوانرێت لە فۆرمی بینراوی سروشتیەوە لەنێو بابەتی تابلۆکەدا شێوەیەکی دیکە لەخۆ بگرێ.

لــەم ڕوانینــە نوێیــەوە بــۆ کــارکردن لەســـەر بینراوەکــان، ســیزان هـــەوڵی دا ئـــەم نەخشـــەی داهێنانــە نوێیــەی پراکتــیزە بکــات، لــە پێنــاو جیــهانێکی نــوێ بــۆ تــابلۆ و ڕوانینێکـــی نــوێ پێویست بوو هونەری نیگارکێشان ئەم نوێخوازیە لـە هۆشمـەندیدا بەرجەستە بێت، بیرکردنەوەیـەك ڕێڕەوو ڕابەرێکی نوێ بێت بۆ ئەفراندن.

پـاول گۆگانیش بۆ ماوەیـەکی کورت لـە ئـارل هـاوەڵ لەگـەڵ ڤانکوخ کاریــان کـرد، تـاوەکو ئـەو سـاتەی گۆگـان لەگـەڵ ڤـان کـوخ تێکچـوو ئـارلی بەجێهێشـت، گۆگـان دەیویسـت بـەجیا ڕێـڕەو و سـتایلی خـۆی هـەبێت، وەکـو چـۆن سـیزان لــە پیسـارۆوە زۆر شـێوازو بـیروڕای نــوێ فـێرببوو، ئـاواش گۆگـان لـە ئیمپریشـیۆنزمەوە پـەرەی بـە کـارە هونەریـەکانی دەدا، تابلۆکـانی لـە ١٨٨٠دا لەگەڵ گروپێك لە نیگارکێشانی دیکە، تێکڕا، لە پێشانگەیەکدا نیشاندران، بەڵام لە دوای وی، ئەو دەیویســت بــەدوای شــێوازی تایبــەتی خۆیــدا بگـەڕێ، بەمشێوەیە گۆگان ئامۆژگاری ڤـانکوخی دەکـرد کـە زیـاتر لــە یادەوەریــەوە نیگارکێشــی

بکات، وەك لەوەی لەنێو ژیاندا بەدووی بابەتدا بگەڕێ، شێوازی نیگارکێشانی گۆگان لەچاو و بینراوەوە سەرچاوەی هەڵنەگرتبوو، زۆر لەوە دوورتر و فراوانتر، لەوەی بە شێوازی ئیمپریشیۆنی تەقلیدی لە هەرەمەکی ڕەنگ و چاوخوازی شتەکان و ڕێکەوتگیریەی ئەوان نیگارکێش بکات، تەواو بە پێچەوانەوە ئەو بە بیرکردنەوەی قووڵ لە نهێنیەکانی بوون و ژیان بە هەموو دووریەکانیەوە، بە هەموو پرسیارە قووڵەکانیەوە خۆی لە شێوازی ئەودا بەرجەستە دەکرد، پرسیاری وەکو (ئێمە کێین؟، لە کوێوە هاتووین؟، لە ژیانماندا بەرەو چ ئامانجێك ڕێگە دەبڕینە بەر؟) پرسیار وروژاو بوون لای گۆگان، وەڵامدانەوەی لەنێو بابەتی تابلۆکانیدا خۆی کۆرپەیی دەکرد.

ناوچە دوور و ساکارەکانی بریتانی Bretagne و مارتینك Martinque و دوورگەکانی باشوور، هەڵبژاردنی ڕەنگەکانی بەپێی ویستی خۆی نەك سەپاندنێکی بینراوی سروشتی، سادەیی فۆرمەکانی کە لە شێوەی فڵچە پانە سادە کانیەوە

خۆیـان نیگـارکێش کردبـوو، دەربڕینـی جیهانـە سـیحریەکانی گۆگـان و کاردانـەوەی بیروڕاکـانی بـوو لـە شـێوازی نیگارکێشـانی ئیمپریشینسـتیەتدا، لـە ڕاستیشـدا تابلۆکـانی دوورگەی تاهیتی Tahiti زێدەتر سیحرئامێزە وەك لەوەی ڕاستەقینەی چاوێك ئەو دنیایە بە ڕاستی نیشانبدات.

ڕاسـتە دێگـاس تاکۆتـایی بـە وەفـا بـوو بـۆ ئیمپریشیۆنیسـتەکان، بـەلاّم لـە سـەرجەم کارەکانیدا هەست بە جیاوازی شێوازی کارکردنی ئەو دەکرا، بۆ نمونە لە نیگارکێشێکی وەك مۆنێ. لە ١٨٨٦دا بە چەندەها ئەکتی دراسی و بە کاری پاسـتێل بەشـداری پێشـانگایەکی هاوبەشـی ئیمپریشیۆنیسـتەکانی کـرد، لـەم پێشـنگایەدا هەسـت بـەو جیاوازیـە دەکـرا، جیاوازیـەك کـە ئارەزوومەندی کاری دێگاس بۆ هێڵ نیشاندەدا، هێڵـەکان لای دێگـاس فۆرمـی شـتەکانیان سـنووردار دەکـردو هێڵـەکان لـە چوارچێـوە دیارەکـاندا خۆیـان بـە ڕوونـی نیشـان دەدا، لـەم شـێوازی هێڵـەوە جیـهانی جەسـتەی لـە

چوارچێــوەی ژوورە داخراوەکــاندا شـــێوازباز و گشـــتاڵیت کـــرد، جەســـتە ســـەماکارەکان لـــە ژوورەکانــەوە ســەریانهەڵدابوو، بــە شـێوەیەك کــە هارمۆنیــەتی دەبەخشــی بــە ژوور و چوارچێــوەی داخراو. دێگاس بە خەمێکی بێسنوورەوە گرنگی دا بــە ســێ دووری شــتەکان –پــانی و درێــژی و قووڵی– کە لە دوایدا بوون بە بنچینەی کارکردنی لەســەر فیگـور و کـاری سـیرامیکی، ئــەم گرنگــی دانەی بەهێڵ و سێ دووری شتەکان هاوئاوازی و جوداوازی دێگاس بوو لە ئیمپریشیۆنستەکان.

هێـنری تۆلـۆز لۆتریـك -Hnri de Toulouse Lautrec زۆر بە دێگاس سەرسام بوو بوو، ئەمەش وایکرد کە دەسەڵاتی هێڵەکان بدۆزێتەوە، بەڵام بە پێچەوانــەی دێگــاس کــە هێڵــەکانی فۆرمێکــی تایبــەتیان دەنەخشــاند، هێڵــەکانی لۆتریــك لــە زەخرەفــەوە بینینیــان بــەرەو شـــێوەی گوریـــس دەنەخشـــاند، ئـــەم کارکردنـــە لەســـەر دووری شــتەکان، گۆڕانــی زەخرەفــە بــۆ هێــڵ و شــێوە گوریسی وەرگرتن، تەکنیکێك بوو لە میتۆدەکانی گرافیك و کلێشەکاری نێزیك دەبۆوە بەمشـێوەیە

لۆتریــك خولْقێنــەری هونــەری نیگارکێشــانی پلاکات/ ریکـلام بـوو، ئـەو بـەم شـێوازە نوێیـەی دەلاقەی نێوان هونەر و ژیانی ڕۆژانەی پڕکردەوە.

لــە ســـەروو هەمووانـــەوە لـــە ســـتایلی ئیمپریشیۆنیزم و سەرچاوە دێرینەکەیەوە هەوڵی ڕێڕەوێکی نوێـی دەدا. کـلاود مۆنـێ لـە تەمـەنی پـەنجا سـاڵیداو لـە ١٨٩٠دا لاپەڕەیـەکی نوێـی ئیمپریشینسـتی هەڵدایـەوە. لـەو سـاڵانەدا لـە سوسـتێمێکدا کـاری دەکـرد کـە خۆشـبەختی و ڕەســەنی پێکــەوە لــە نیگارکێشــدا ڕەنگیــان دەدایەوە، ئەم سوستێمە لە نمونەی ئەو کارەیدا بوو کە لە یەك کاتدا لە چەند تابلۆیـەکدا کاربکات کە هەموویان بە زنجیرە خاوەنی یەك بابەتن، بەڵام لە ڕووی گۆڕانی تیشکی خۆرو گۆڕانکاری بەیانی و نیوەڕۆ و عەسرو ئێوارەو بۆلێڵدا ڕەنگو تیشك و ڕوناکی لە تابلۆکاندا بە جیـاوازی دەردەکـەوتن، زنجــیرە تــابلۆی -کەڵەکــەبوون، ســـپیدارەکان، ڕوونمای کاتێدرالەی ڕۆوێـن- لـە هـەر یـەکێك لـەو زنجیرە تابلۆیانـەدا، لـە یـەك شـوێن نیگـارکێش کرابـوون بـەڵام لـە کــاتی ڕۆژانــەی جیــاوازدا:

تابلۆیەك کەلە بەیانیدا کێشراوە، مۆتیڤێکی لەو کاتەدا نیشانداوە جودایە لەوەی لەپاش نیوەڕۆ یاوەکو ئەوەی ئێوارە نەخشێنراوە، ئەمەش جوداوازی ناسکی ڕەنگ و ڕۆشنایی نیشان دەدا کە لە لایەن مۆنێوە، لە هەڵبژاردنی یەك بابەتیەوە دورییە گۆڕاوەکانی خۆی نیشان دەدا.

لەو کاتە کورتخایەنەدا کە ئیمپریشیۆنست وەکو ستایلی گروپەکە بوونی خۆی درێژ دەکردەوە، مۆنێ بنەماکانی پەرەسەندنی هونەری مۆدێرن و تازەگەری دامەزراندبوو. بەلای هەموو یەکێکەوە ئیمپریشیۆنیستەکان ئەو هونەرمەندانەن لە بەختەوەریەکانی ژیانەوە، بەختەوەریەکانی خۆیان بەرامبەر جیهان و ژیان دەربڕیوە، ئەم ڕایە تا سەر ئیسقان ڕاستە بەڵام ئیپمرپیشیۆنیزم زۆر لەوە قووڵتر لە مێژووی هونەری نیگارکێشاندا ڕۆڵی خۆی ئەنجامداوە، یەکەم جار بوو لە هونەری نیگارکێشاندا شتەکان لە تابلۆدا ڕۆڵی پلە دووی پێبەخشرێ، بۆ نمونە لە زنجیرە تابلۆکانی مۆنێدا بابەت و فیگوری شتەکان وەك حونجەتێك بەکارهاتووە بۆ

نیشـاندانی ڕۆشـنایی. ڕەنـگ و ڕۆشـنایی دوو بابـەتی قـورس و کـار لەسـەرکراوی نیشـاندانی سروشـت بـوون، بابـەتی ڕاسـتەقینەیی هـەموو تابلۆکان بوون.

ئیـدی لـە نیگـای ناکاریگـەری هونەرمـەندەوە شتەکانی ئەم جیهانە کەوتنە لەرزین، لە کارەکانی دوایی مۆنێ جیهان لـە سەراب زیـادەترە، زیـاتر خۆی درێژدەکاتـەوە، نەك هـەر زیـاتر لـە سـەراب بـەڵکو لـەم شـێوازو ڕێـڕەوە هونەریـەوە، ڕاسـتەقینەیی لـە ناجەسـتەییەکی ڕوانینگـیردا هۆشمـەندی مرۆیـی بـە ئـازادی و دوور لـە داسەپاندنی شتەکان خودی خـۆی دەدۆزێتـەوە، هـەر لەبـەر ئـەم هۆکـارە ئیمپریشـیۆنیزم وەکـو دەرگایـەکی بچوکـی مـەزنی سـەرەتایی هونـەری تازەگـەر و مۆدێـرن دەستنیشـان دەکرێـت، وەك سـەرەتایەك بـۆ ئـازادبوونی هونـەر لـە بابـەتی داسەپاو.

*–مارکـانتۆنیۆ ڕایمۆنـد Marcantonio Raimond حوکمـی بەهەشـت– تـابلۆی ڕایمۆنـد لەژێر ناونیشانی –حوکمی بەهەشت–

مانێ بـه ڕاشـكاویی‌یه‌وه كاریگـه‌ری هونـه‌ری نیگاركێشانی سه‌ده‌ی شازده‌ی بۆ سـه‌ر كاره‌كانی ئاشكرا كردووه. كاره به‌ناوونگه‌كه‌ی -فراوێنێك له ده‌شتدا- هاوئاوازییه‌كی بێوێنه‌یه له‌گه‌ڵ هونه‌ری نیگاركێشانی كلاسیكی سه‌ده‌ی شازده‌دا.

ئه‌م كاره‌ی ڕایمۆند ده‌گه‌ڕێته‌وه بۆ سـه‌رده‌می ڕێنیسـانس لـه ئیتاڵیـا، هێڵكاریه‌كـه لـه‌ژێر كاریگه‌ری ڕافائێل كێشراوه. له ١٤٨٣-١٥٣٠.

**-ئـه‌م شـێوازه بـه تنقیطـی (خـاڵ خـاڵی) ناسراوه (ته‌ها ئه‌حمه‌د ڕه‌سووڵ).

پەراوێزەکان

١-سالۆن/ وشـەیەکی فەرەنسـییەو بـۆ ئـەو هـۆڵ و گالێری و هەیوانە گەورانە بەکاریدێنن کە تیایدا تابلۆ هونەرییـەکان نوومایشـدەکران و بینـەر و خـەڵکانێکی زۆری ڕاکێشدەکرد.. هەروەها بۆ ئەو هۆڵە گەورانەش بـەکاریدێنن کـە شـاعیرە مەزنـەکانی فەرەنسـا هۆنراوەکانیان بۆ یەکتری دەخوێندەوە.

(١)ئێنسـکلۆپێدیای هونـەر- ئەمسـتردام/ ١٩٩٤ ل ٦٥٤/ حەمەی ئەحمەد ڕەسووڵ.

سـاڵۆن/ یـەکێك لـە دیاردەکـانی سـەدەی حـەڤدەم بوونی چەندەها ساڵۆنی ئـەدەبی و هونـەری بـوو، لـەم ساڵۆنەدا چەندەها ڕێبازی شیعری و ئەدەبی و فیکری گەشـەی کـردووە، دیـارە بوونـی کەشـیکی تایبـەت بـە هونەر لە نیو ئەو سالۆنانەدا پیویسـتیەکی ئەوکاتـەی ئۆرسـتۆکراتیەت و خانەدانیـەتی ئـەوروپی بـوو، سـالۆنەکانی پـاریس لـە سـەردەمی ڕۆمانسـیەتدا لـە پیشـەوەی ئـەو سـالۆنانە بـوون کـە کاریگـەری قـول و ڕەگاژۆییـان هـەبووە لەسـەر ریبـازە ئـەدەبی و هونەرییەکان. -ئیسماعیل-

٢-گۆستاف کۆربێ/ ١٨١٩-١٨٧٧/ نیگارکیشی ناوداری فەرەنسی، بە باوکی ریالیزمی هونەری شیوەکاری دادەنرێ، کارە هونەرییەکانی رەنگی تۆخیان تیا بەکارهاتوون.. فیگورەکان. بەهیزو توندوپتەوبوون.. ستیل لایف و پۆرتریت و دەشتودەرو لەشی رووتی ژن، لە هەرە کارو جۆری بابەتەکانیتی. ((ئینسکلۆپیدیای هونەر- ئەمستردام/ ١٩٩٤ ل ١٥٥/ و. حەمەی ئەحمەد رەسوول)).

٣-بابەتی ئەدەبی چیرۆك گیرانەوەو نیشاندانی چیرۆکەکانی میتۆلۆژیاو ژیانی مەسیح و کریستومی لە بابەتەکانی هەرە پیشەوەی تابلۆ کلاسیەکان بووە، چیرۆکی لە خاچدانی مەسیح بە چەندەها شیوەو جۆرو رەنگ و هیلکاری لە دنیادا لەلایەن هونەرمەندانی کلاسیکەوە بە تابلۆ نیشاندراوە، چیرۆکی خوداکانی یۆنان زیۆسی خوای خواکان، ئەفرۆدیتی جوانی، ئاپۆلۆی گەشتیار و راوکەر، دیۆنیزی خومار بابەتی چەندەها تابلۆ بوون. بۆ نمونە شیعرو میتامۆرفۆسی (Metahmorphosen - انسلاخات- شیوە بونەوەریە گۆراوەکان) زەمەنی رۆمانیەکان کە لە لایەن شاعیری رۆمانی گەلیك دیرین ئۆڤید- Ovid نوسرابوو، بووە بابەتی سەدەها تابلۆ و پەیکەرو هیلکاری تابلۆی کلاسیکی ئەوروپی، نیتۆن

خوداوەندی ئاو و رووبارو دەریاکان بە چەندەها شیوە پەیکەرو تابلۆ نەخشینراوە کە چۆن فەرمان دەدات بە خوداکانی رووبارو کانیاوەکان زەوی لە لافاویکی گەورەدا بخنکینن.

یوپیتاریش خوای هەموو خوداکان، خوای رۆمانیەکان کە لەوەوپیش لەنیو گریکیەکان بە زیۆس نیوزەد کراوە، خوای هیزو پیلاندانان و ئەشق و راوکەری ئافرەتان بوو لە رەگەزی خۆی وەك خوداو لە رەگەزی ئینس و مرۆڤیشدا ئەشقبازی خۆی سەرمەند کردووە، ئەم خودایە چیرۆکی فراندنی کیژە پاشایەکی لیدەگیرنەوە، کچە پاشاو ئەمیرە نازداری فیۆنیستەکان ئۆیرۆپا یاخود ئەوروپا چیرۆکی یەکیك لەو حەزە لە پرانەی بووە، ئەمە لە کاتیکدا بوو کە ئەمیرەی نازدار لە کەنار دەریادا پیاسەی دەکردو یوپیتەری خودای خواکانی رۆمانی بە یارمەتی خودای بازرگانی و دانوستان و مامەلەکردن. میرکور خۆی لە شیوەی گایەکی جواندا کۆرپەیی دەکات، تاوەکو ئۆیرۆپا پیی سەرسام دەبیت، دەستی لیدەداو لە کۆتاییدا ناتوانێ دژی ئەو حەزە هاژاوەی بوەستێ کە پالی پیوە دەنیت سواری پشتی بیت، لە ئەنجامدا نازدار دەبیت بە تەلەکەوەو لەگەڵ سواربوونی پشتی گاکەدا، گا بەلەسە دەبیت و ئۆروپا دەفرینێ.. لە

بابــەتیکی دیکــەی تابلۆیـــەکدا دەبینـــین هاوســـەری یۆبیتار گازندەی حالی خۆی لای هەردوو خوای نیرو میی دەریا تاتیس و ئۆکیـانۆس دەکـات لـە دەسـت ئەشـقبازیەکانی یۆپیتاری میردی، ئەمــەو زۆری ئـەو چیرۆك و میتۆلۆژیانە بابەتی تـابلۆی کلاسـی بـوون، نمونەی چیرۆکی پیرۆزی مەسیح بابەتی زۆر لـە تـابلۆ رەنگین و هیلکاریـەکانی رامـبرانت بـوون -ئیسـماعیل حەمەئەمین-.

٤-ئۆژیـن بـۆدان/ نیگارکیشــی فەرەنســی (١٨٢٤-١٨٩٨)، کارەکانی نیمچە تـەرزیکی ئیمپیریشـنیزمیان تیدایە، هـاوریی نزیکـی گۆسـتاف کۆربـی و میلـی و تۆمــاش کۆوتــریێو پاشــانیش هاوریبــەندی دەگـــەڵ کــلاود مۆنــیێدا بــووە.. راســتە بـۆدان نـــەخویندنی تایبـــەتی و نـــە هیـــچ خولیکـــی فـــیربوونی تـــەواو نەکردوە.. بەڵام خۆرسکانە نیگاری دەریاو کەنارەکان و دەشـتودەری سـازداوە، لـە نـاودارترین کارەکــانی؛ (هــەلکردنی رەشـــەبا- ١٨٦٤)یـــە، کـــە لـــە مـــۆزەی شـــــیکاگۆ/ ئامۆژگـــــاری هونـــــەردا پـــــاریزراوە. (ئینسـکلۆپیدیای هونـەر- ئەمسـتردام/ ١٩٩٤ ل ٧٩-٨٠/ وەرگیری بۆ کوردی -حەمەی ئەحمەد رەسوول).

٥-بـە باشـی دەزانم بـۆ زیـاتر روونکردنـەوەی ئـــەم چەمکە مۆتیڤ بە روویــەکی دیکـەیدا پیناسـە بکـەم

وەك تۆنیك، بەشـیك لـە دیمـەنیك، جولـەی شـتەكان، هـەموو كردەیـەكی حیسـی لەگـەڵ هەسـتدا لـە چركـە زەمەنیكی داهینانداﻝ كار لەیەك بكەن. ئەمە مۆتیڤیەتە لە كاركردندا شیوازی كاریگـەری دیمـەن و بابەتـەكان بوون لەسەر هەست، لەو روانینگیركردنە/ ئینتیباعەی دیمـەن و شـتەكان شـاكارەكان دەچوونـە بازنـەكانی كاركردن و ئەزمونەوە.. ئیسماعیل.

٦ -مەبەستی لە وینەكردنی شتەكانە بی كەم و زیاد، لـە چـاوەوە بـۆ دەسـت و فلچـە وەشـاندن و رەنـگ. ئیسماعیل.

٧-لـەو وەرچەرخانـەدا سـیزان یاسـای كلاسـیكی ئیمپریشینست-چاو، تەنها چاوبەس- دەبـەزینێ و خـۆی نابەسـتیتەوە بـە بیـنراوی سروشـتی، ئـەو بیـنراوەی كـە سـەرەتای خـالی جوداكردنـەوەی ئیمپریسیۆنیستەكان بوو لە نیگاركیشانی كلاسیكی، بـۆ جـاری دووەم بابـەت و وینـەی زهنـی و خـەیال هاتنـەوە نیـو تـابلۆ بـەڵام بـە شـیوەیەك كـە لـە چوارچیـوەی بینـی روانینگیرانـە بیـت. پیموایـە ئـەم پیكـەوە بەسـتنە ئـەو ئیسـتاتیكایەی بیركردنـەوەی مۆدیرنە نیشان دەدات كە تەنها رابردوو، شارەزایی و جوانكاری نـەوەی پیشـوو ناكەنـە قوربـانی بیـنراو و تەنـها چـاوبینین و بـەس، بـەلكو سـنووریكی دیكـە،

وەرچەرخانیکی دیکە لە روانین و هۆشمەندی بەسودوەرگرتن لە رابردوو دیتەوە نیو هەناوی تازە، لەم خالەدا پیموایە سیزان نەك تەنها لە نیگارکیشانیدا نویبوونەوەی ئیمپریسۆنیستی رادەگەیەنێ، بەلکو لە هەمان کاتیشدا هەموو چەمکەکان بە دانەبراوی لەگەڵ کەشی سەردەمی خۆی، کە سەرەتاکانی مۆدیرنە بوو، پیکەوە گریدەدا. ئیسماعیل حەمەئەمین.

٨–پیم وایە جوداوازی سەردەمی و زەمەنە میژوییەکان یاریدەر بووە بۆ ئەوەی لە روانین و چاوخوازی ئیمپریشیۆنستیەوە بگوازریتەوە بۆ نویبوونەوە لە روانین، لە ریگەی تەرحکردنی ئەم پرسیارە فەلسەفیانەی راستەوخۆ لەگەڵ کیشەی بوونی مرۆڤدا هاوتایە، مۆدیرنە تاوەکو سەردەمی گۆگان و ڤانکوخ چەندەها گۆرانکاری سیاسی و کۆمەلأیەتی هینایە کایەوە، هەموو ئەم گۆرانە یاسایی و زانستی و کۆمەلأیەتیانە خوین و ئازاریکی زۆر باجەکەی بووە، لەپال ئەمەشدا شوینای مرۆڤ لە بوونەوەریکی پشت بەستوو بە خودا، پاشان بە جوانی سروشتی بینراو، بە بەختەوەریە کلاسیەکان تیکچوون و لەرزینیکی سەمەرەی بەسەرهات. ڤانکوخ لە ئەزمونە کەسیەکانیدا لەگەڵ جوتیارانی کانە

خـــەلووزەکانی بـــەلجیکا، زۆر لایـــەنی رەشـــی ئـــەو ســـــەردەمە پیشەســـــازیە گەشەســـــندووەی بینـــــی و کاریگەریـەکی قولـی هـەبوو لـە تابلۆکـانیدا، بـە هـەمان شیوە هاوەل لەگەڵ ڤانکوخ، گۆگـان پرسـیارەکانی لـە یـــادەوەری و هۆشمەندیـــــەکی فەلســـــەفی نیگـــــاریدا تاوتویێ دەکرد. ئیسماعیل حەمە ئەمین.

بیۆگرافیای نیگار کیشەکان

جیۆکیند ١٨١٩-١٨٩١ Jongkind

یۆهـان برتۆلـد جیۆکینـد، سـالی ١٨١٩ لـە شارۆچکەی لاترۆب Latrop لە هۆلەندە چاوی بۆ ژیـان هەلـهیناوە، خـولی فـیربوونی هونـەری نیگارکیشـانی لەسـەر دەسـتی مامۆسـتای ئاکادیمیـا ئـاندریس سـخیلفاوت/ Andries Schelfout خویندووە.

ئـەو مامۆسـتایەی کـەم تـا زۆر لەمیانـەی رەنگـەوە رەوتـی رۆمـانتیکی تیدەپـەراندە نیـو باوەشی ریالیزمەوە.. هەربۆیە سەیر نییە پزیزکی ئـەو شـیوازی رەنگکردنـە کـارە بەرابیـەکانی جیۆکینـدی تیخکردبیـت، گـەر بروانینـە کـارە ئاوییەکانی نۆبەرەی (کیند) زۆر مەحالە لە خودی ژیـان جیابکرینـەوەو وەك فۆتۆگـراف و کۆپـی

دەقیکی کتومت وەك سروشت دەدەن بە دەستەوە..

سالی ١٨٤٦ خولیکی خویندنی خۆرایی (مینحەیەکی دیراسی) وەردەگریٚو بەرەو ولاٌتی هونەر/ فەرەنسا/ دەکەویتە ریٚ، مامۆستای ئەم خولەیان تایبەتمەندە بە نیگارکیشی دەریاکە ناوی ئۆژین ئیزابیی/ Eugene Isabey یەو خویندکارو شاگردەکەی -کیند- بەرەو کەنارەکانی نۆرماندی پەلکیش کرد.. ئەو جیگایەی لە کارە ئاوییەکانیدا رەنگیداوەتەوەو لە دووتویی رووناکی و ئاتمۆسفیریکی زۆر دلگیردا فەراهەم و بەرجەستە بوون..

بەلاٌم ناهەمواری تەندروستی کیند ناچاری کرد بۆ ماوەی پینج سالیك و تاوەکو ١٨٦٠ بگەریتەوە جی و شوینی لەدایکبوونی، لەو بەرواره بەدواوەش هەموو سالیك و هاوینان لەسەر رچەو ئەملاولای رووباری سین -لە پاریس، سەرقالی کاری هونەری دەبوو، هەر لەویش بینین و دانیشتنی یەکەمینی دەگەل بۆدان/ Boudin* مانیی لاودا Manet سازدا..

تیروانین و لیرامانی کیند بەرەو سروشت، بە شـــیوەیەکی تەقلیدیانـــەی ئـــازاد، گرنگـــترین وەرچـــەرخان و هـــەنگاونانیکی بـــوو بـــەرەو ئیمپریشینیزم Impressionisme.

سالانیکی دووردریـژی تەمـەنی، بە مەبەسـتی نەخشاندنی نیگارو تابلۆ ئاوییەکانی لە کـەنارو رۆخـــەکانی نۆرمـــاندیو نیڤـــیرس Nevers و گرینۆیــل بەســـەربردووە، لـــەپاش ١٨٧٨یـــش بـەدواوە هاوینـان دەچـووە نزیـك لاکـۆت سـانت ئاندرێ/ی ســەر بـە گرینۆیـل، کـە ئـەوەش بـووە هۆکـارو فاکتـەریك لــە ئافــەریدەبوونی زمــانیکی تایبـەت بـە کـارە هونەریـەکانی، کـە لەرەگـەز و میتالی سروشت و دەشتودەرەوە مەیسەرببوون. کینـد جـەخت و تـەرکیزی زیـاتری لەسـەر تـابلۆ ئاوییەکانی بوو بە پلەی یەکەم، پاشـان گرنگـی بەکارە رۆنیەکانی دەدا.

جیۆکینـــد ســـالانی دوایـــی تەمـــەنی لـــە دوورەپـەریزی و گۆشـەگیریدا ژیـانی دەگوزەرانـد، لە رادەبەدەر هەست ناسك و هەستیار ببوو، وەك گـەرۆك و جاویدانێ بیووچان باوەشی سروشـتی

ئەفسووناوی تەی دەکرد، هەتا لە سالی ١٨٩١ لە لاکۆت سانت ئاندرێ مالئاوایی لە سروشت و هونەر کرد..

مۆنێ Monert و تیکرای هەموو نیگارکیشە ئیمپریشینیستەکانی دیکە، شایەتی و گەواهی ئەو پاکانەیە دەردەبرن کەوا جیۆکیند؛ سیمبۆل واتایەکی بیوینەیە، لە شیوازو ستایلی بەرەبەیانی ئیمپریشینیزمدا.

و. لە هۆلەندییەوە: حەمەی ئەحمەد رەسوول.

پیسارۆ pissarro 1830-1903

کامیل پیسارۆ له سالی ۱۸۳۰دا له بنەماڵەو خێزانکی فەرەنسی له شاری سانت تۆماس هاتۆته دنیاوه، شارەکەی پیسارۆ سەر بە دوورگەیەکی چکۆلانەی ژێردەستەی حوکمرانی ئەو سەردەمەی فەرەنسا بوو. هەر لە سەرەتای ساڵانی خوێندنی سەرەتاییەوە لە پاریس خولیای نیگارکیشی و وێنە نەخشاندن لە دەروونی پیسارۆدا چەکەرەی کردبوو.. لە گەشت و هاتووچۆی بیسەرەوتی ئەم هونەرمەندەدا، دەمیك گەڕانەوە بۆ نیشتمانەکەی و دەمیکیش چەند جارە گەشتی بەرەو پاریس ساڵی ۱۸۵۳ مەیل و ئارەزووی بۆ نیگارکیشی و سەرقاڵی دونیای شێوەکاری زیاتر بەجۆش دەهینا. پیسارۆ بە یەکیك لە هەرە سەرەکیترین گروپگەری دامەزرینەرانی ئیمپریشینیزم دادەنرێ؛ لە

سەریکەوە بەتەمەنترینیانەو ریبەرە، لە سەریکی دیکەوە کارە هونەرییەکانی لەم بوارەدا بە پیشینەو نۆبەرەی ئەم ریبازە گرنگەی جیهانی هونەری شیوەکاری دادەنریّ..

وەلی لەو روانگەیەوە کە پیسارۆ سەر بە نیشتمانیکی کۆلۆنی و تەریك و دابراو بوو، ئەمەش ئەوە نیشاندەدات کە نومایش و زایەلەی کارەکانی بریك درەنگوەختیان بەسەرهات و لەو لایەنەوە بیبەختی پیسارۆ بۆ هەموو لایەك ئاشکرایە. پیسارۆ لە سەرەتادا دۆست و هاودەمیکی نزیکی کۆرۆ/ Corot بوو، یەکەم کاری هونەری خۆی کە دیمەنیکی سروشتی بوو لەژیر ناوی -خویندکاریکی کۆرۆ-دا بە مەبەستی نمایشکردنی سالی ١٨٥٩دا بۆ سالۆنی/ Salon نارد.

هەر لەو مامۆستایەشەوە تایبەتمەندیتی و خەسلەتی ئەو ئەوینە فیربوو کە ژیانی رۆژانەو پاکیزەیی و بیگەردی سروشت دەیبەخشی، ئەو نیگارەکانی خۆی -بیّ یارمەتی و شارەزاییەکی ئەوتۆ- راستەوخۆ و بیّ پیچ و پەناو تەمومژ

ئامێزی دەنەخشاندن، زۆربەی تیماکانیش بریتی بوون لە باخچەی میوەو میوەجات، یان رچەی نێو کێلگە (باخچەی گولەبەرۆژەو گەنمەشامی یان کەلەرم و کاهوو یان باخی رەزو باخی سێوان/ و.) یاخود بریتی بوون لە نیگاری دەشتودەرو دیمەنی دەرەوەی شار..(١) چەند سالێك بەر لە هەلگیرسانی شەری نێوان (فەرەنساو ئەلمانیا) پیسارۆ مالی لە لۆو- ڤیسینەوە بەرەو سانت- جیرمانی سەر ریگای ڤیرسای گواستەوەو لەوێ نیشتەجێ بوو، بەلام زۆری نەبرد لە سەربازگەو میلیتاری (پراوزیشە) لە خزمەتی سەربازی دەریانکرد و هەر بۆیەشە، لە کاتیکدا پاریس ئابلوقە درابوو، دەستبەجێ بەرەو دەرەوەی شار و زەویە کشتیارەکان هەلات و پاشانیش بەرەو ئینگلتەرە رایکرد، لەوێ بە تەواوەتی خۆی بەکاری نێو سروشت و دەشتودەر نەخشاندن تەرخانکرد.. پاش تەواوبوونی ئەو جەنگە، پیسارۆ گەرایەوە فەرەنساو ئەمجارەیان.

لە پۆنتوا/ Potoise نیشتەجی بوو، لە هەمان کاتدا سیزان/ Cezanneی هونەرمەندیش

گواستیەوەو لە ئاوڤیر/ Auvers نیشتەجی بوو، بەو جۆرەش بوونە نیمچە دراوسێییەك و لیکتر نزیکبوون.. لە ماوەی ئەو چەند ساڵانەشدا پیسارۆ رووی لە ستایل و شیوازی نیگارکیشی ئیمپریشینیزمی دامالی و مۆرکی تایبەتی خۆشی ئاشکرا کرد؛ خەسلەتی کارە هیمن و ئارامەکانیشی ئەوە بوون کە لە سیمایەکی روناك و رەنگی درەوشاوەدا نقوم بووبوون.. هەر سیزانیش بوو کە لەسەر دەستی پیسارۆدا سازدان و هاوگونجاندنی تۆنی رەنگەکان فیربوو، پرەنسیپ و بنەمای وەرچەرخاندنی سیزان بوو کە دوواتر توانی -کارە هونەرییەکانی- لە قالب و دووتویی ناوەرۆك و شیوەیەکی نویتردا برازینیتەوە و ریچکەکەش بەپیزتر دەستەبەر بکات. پیسارۆ ساڵانیکی بەپیزی لە بەرهەمهینان و ئافەریدەکردندا بردە سەرو بە بەردەوامی لە یەکەمین و دوایین پیشانگا هاوبەشەکانی ئیمپریشینیستەکاندا بەشداربوو.. لە دووا ساڵانی تەمەنیدا پیسارۆ توانی لە رووی بەکارهینانی تەکنیکەوە جیپەنجەو مۆرکی خودی

خۆی بسەلمێنێ، کە پاشان سـیورات/ Seurat/ی هونەرمەند تەشەنەو گەشەی پێدا.

لە ساڵی ١٨٩٦ەوە تارمایی لێلی بەسەر چاو و دیدەی پیسارۆدا هـاتن و بە بینـای تاریکـەوە ئیـدی نـەیدەتوانی لەبەر ڕۆشـنایی و تیشـکی بەهێزدا کاربکات؛ لەو ماوەیەدا بە مەبەستی نەخشاندنی دیمەن و نیگاری شارەکان، لە پشتی (دەروازەی) پەنجەرەی یەکی لە باڵەخانەکانی مەیدانی شارەوە دادەنیشت و کاری هونەریی سازدەدا..

کارە هونەرییەکانی پیسارۆ بەم شێوەیە وێنا دەکران؛ ((ڕۆشن و کراوەو ساکار و سروشتی نیگارە سروشتیەکان و تابلۆ دلفرینەکانی بێگومان ڕەنگدانەوەی یەك هۆکارن و هەر لەویشەوە سەرچاوەی گرتووە کە؛ بەگزادەیی، خانەدانی، ئاکاری بێوینەو ڕەوشتی زۆر بەرزی پیسارۆیەو هیچی تر، ساڵی ١٩٠٣ لە نێوەندی کارکردنداو لە شاری پاریس دڵی مامۆستاو ڕێبەری خانەدانی ئیمپریشیۆنیستی بۆ

هەتاهەتایی لە لیدان کەوت.. و. لە هۆڵەندییەوە:
حەمەی ئەحمەد رەسوول.

مانی Manet 1832-1883

ئیدوارد مانێ/ لە سالی ١٨٣٢دا لە خیزانیکی هەژارو نەدار لە پاریس هاتۆتە دنیاوە و هەر لەویش ژیاوە، سالی ١٨٥٠ بۆ خزمەتی سەربازی بەرەو ئەمەریکای باشوور راپیچکراوە، پاش گەرانەوەی وەك خویندکاریك بریك وانەی هونەری سەبارەت بە شیوەکاری لەسەر دەستی تۆماس کۆوتوور ناویك فیربوو.. پاش ماوەیەکی کەم بە مەبەستی خۆقووتارکردن لەو ریبازە دیرنەی کە /کۆوتوور/ رەچاوی دەکرد) ژانرێ– genre (بە واتای؛ گەراندنەوە بۆ دەق و بابەتی میژوویی، کە بیگومان فۆرم و رەنگیش لەخۆدەگریت..! لەگەڵ ئەم وەرچەرخانەدا، باشترین و هەرە گرنگترین بریاریك کە بەجیی هینابیت لە ژیانی هونەریدا.

که خۆی بۆ تەرخان کرد؛ بەوەی کە ڕێبازو ڕەوتیکی تایبەت بە خۆی بدۆزێتەوە بەوەی نەك تەنها ئاوڕێك لە ڕابردوو یان بابەتی دێرین بداتەوە، بەڵکو چاکتر وابوو لەگەڵ گۆستاف کۆربێ/ .Courbet G[٢]دا ڕێچکەو قوتابخانەیەکی نوێ لە هونەری شێوەکاریدا دامەزرێنن بە نێوی ڕیالیزم/ Realismەوە.

کارە هونەرییەکانی پێشووی مانێ لەژێر کاریگەری قوتابخانەیەکی هونەری ئیسپانیدا بوو لە سەرووی هەموویانەوە ڤیلاکویز/ Velaquez کە ئەوەش خەرواریك ئەزموونی هونەری پێبەخشیبوو، نەك تەنها لایەنی ئەو بابەتانەی فەراهەمی دەکردن؛ بەڵکو لە بواری بەکارهێنانی ڕەنگ و فۆرمیشدا.. لە ساڵی ١٨٦٣ تابلۆیەکی گەورەو سەرسامی نارده ئاهەنگی ساڵانەی/ ساڵۆن- Salon تابلۆکە بەم تایتلە ناوزەد کرابوو؛ Le dejeuner sur Lherbe بە واتای؛ فراڤینێك لە سێکس.. بەڵام دەمودەست تابلۆکە ڕەتکرایەوەو بەرەو/ ساڵۆنی ڕەتکراوەکان Salon de refuese یان برد، کە بریتبوو لە (گالیرییەکی گەورە گشت ئەو

تابلۆو کارە هونەریانەی ڕەزامەندی ئەنجوومەنی -سالۆن-یان بەدەست نەهینابوو.. لە شیوەی پیشانگایەکی یاساغدا نوومایش بە هونەردۆستان دەکران..(٣).

بەو پیودانگە، کاریکی هونەری، کاریکی مۆدیرن و هاوچەرختر بابەتەکانی سەردەمی رینیسانس لەدایکبوو، لە دووتویی تەکنیك و چلۆنایەتی دەربرین و بویری پیشاندانی لەش و گیانی ژنانی رووت بۆ یەکەمجار.. مقۆمقۆیەکی وەبەرو خەتەرناکی لە گۆڕەپانی جیهانی هونەردا هینایە ئاراوە..

گۆمەکە بە تەواوی شلەقاو ئەو بیشەرمی و ریچکە شکاندنە (لەو سەردەمەدا) ناووناوبانگی بەم ریبازە بویرە نوییە بەخشی.

سالی ١٨٦٥ سەرلەنوێ و جاریکی دیکە، کاری رچەشکاندن دووبارە بۆوە بەوەی کە تابلۆ بەناوبانگەکەی ئۆلۆمپیا Olympia کە فیگوری ڤینۆس (ی خوای جوانی و ئەوینی لای رۆمانیەکان/ و.)ی ڤینیسیای خەملاندبوو؛ بەوەی ژنیکی رووت و قووت لەسەر پیخەفیك

پالکـــەوتووە، بـــەڵام تیکـــەل بـــە ئەفســـانەو میتۆلۆژیای تایبەت بە مانێ کە لـە ئاتمۆسـفێرو هەواو کەشی شیوزای گوزەرانی ئەو سەردەمەی خۆیدا جیگەیدەگرت.

لـە ١٨٦٧ بـەدواوە، ئەودەمـەی پیشـانگای هاوبەشـــی جیـــهانی ئیمپریشـــینزمەکان ســـازدرابوو مانـــێ ناووناوبـــانگیکی چـــاکی وەچنگ کـەوتبوو، ئـەو بـە سـەرەتاو دەسـتپیکی نەوەیـەکی نوێ دەخـەملینریت.. ئـەو بـە ئاسـانی لـــە بـــواری -رەوتـــی ریـــالیزم لـــە هونـــەردا- پیـش هـەنگاوو شـەقاوەکانی Courbet/ کۆربـێ کـەوتبوو، (بـەو واتایـەی سـەردەمەکەی خـۆی تیپەراندبوو/ و.).

مانـــێ، هەمیشـــەو هـــەرگیز ئـــەو بابەتـــە بەرجەســـتەکان و شـــتە هەســـتپیکراوەکانی دەوروبەری خۆی سەرلەنوێ بە شیواز و تەرزیکی تیکەل بە روانین و جیگەدەست و مۆرکی تایبەت بـە خـۆی دەنەخشـاندنەوە.. تـابلۆ ئالووالآکـانی مانـێ، بـە هونـەریکی رونـاك وینـادەکرین کـە لـە ناواخندا بریتیبـوون لـە کەرنـەڤالیکی چروپـر لـە

فۆرم و بابەت و فیگور، بە رەنگی جیاواز جیاواز دەینەخشاندن.. بەلاّم بە گشتی و تیکرا بەسەریەکەوە، کاریکی زۆر نەرمونیان و سیما ئال دەهاتنە بەرچاوی بینەر.

مانێ لە نەخشاندنی کارەکانیدا، بە پلەی یەکەم گرنگی بە فۆرم و بابەتەکان دەدا، نەوەك چوارچیوەی سکیچیك دابریژێ و تابلۆیەکی پیپربکاتەوە.. گرنگترینی شتیك ئەوەیە؛ مانێ، هەموو کەرەستەو بابەت و شیوازە کۆنەکانی نەوەی پیشخۆی وەلاناو ریچکەکەی بە تەواوی شکاندو وەك نویخوازو تازەگەریك ماناو واتایەکی نویی بۆ شیوەکاری ئافەریدە کرد، کە بابەتی زیندوو، بریقەو ورشەی رەنگەکان، چوست و چالاکی فیگورو فۆرمەکانی بوون.. کە مانای ژیان و جوولەیان بە فیگور دەبەخشی.

هەروەها لە دوا کاری هونەریدا کە لە سالاّنی دووایی تەمەنیدا نەخشاندویتی بریتی بوو لە؛ ستیل لایڤ-یك" چەپکیك لە رووەکی هیلوون و لیمۆیەك (کە بە ئینگلیزی پییدەلین asparagus/ تامی لە باینجانی لای خۆمان دەچێ/ و.). بەلاّم

مانێ ئەو بابەتە چکۆلەو بێ جوولەو سادەیەی وەرگیراوەتە سەر کاریکی هونەری هیند گەورەو نایاب کە بە دریژایی رۆژانی سال بە دەولەمەندیی فۆرم و بابەت و ئاهەنگیکی بەجۆش لە رەنگ و سیبەرو هیل و تۆنەکانی هەر بە نەمری دەمیننەوە..

مانێ لە تەمەنی ٥١ سالیداو سالی ١٨٨٣ لە پاریس کۆچبار بوو؛ ئەودەمەش بە رابەرو پیشەنگی سەردەمەکەی خۆی و مایسترۆو مامۆستای قوتابخانەیەکی نویی جیهانی هونەری شیوەکاری لە قەلەم دەدرا..

ئیدگار دیگاس Degas 1834-1917

لـە پـاریس لـە خـیزانیکی دەولەمـەندی بـە رەچەلەك سەر بە هەریمی ناپۆلی ئیتالیا جیرمەین ئیدگـار دیگـاس سـالی ١٨٣٤ لـەدایکبووە.. دیگـاس لـە بـواری هونـەری شـیوەکاریدا و بـۆ ئـەوەی مەبەسـتی نیگارکیشـی لا مەیسـەر بـێ، خولیکی فیربوونی وەرگرتووە، ئەو مامۆستایەی؛ کـە زۆر بـە قوولـی ئەشـق و نـەریت و Lamottie لەسەر دەستی مامۆستاکەی (لامۆتی) کەلەپووری بـاوو کلاسـیکی ی بـەدیگاس بەخشـی، کـە لـە نیشـتمانەکەیەوە -واتـە ئیتالیـا- لەگـەڵ خۆیـدا هینابووی و لە هەگبەکەیدا پاراستبووی.

سـالی ١٨٥٦ لـە گەشـتەکەیدا بـەرەو ئیتالیـا ئاواتیکی دیرینـەی خۆی هینایـە دی بـەوەی کـە

کەوتــە خوێنــدن و لێتۆژینــەوە ســەبارەت بــە هونەرمــەندە کلاسـیکیە ناودارەکـان، بـۆ ئـەو مەبەسـتەش لەسـەر دەسـتی هـەردوو مەزنـە مامۆسـتا گـیرلاندایۆو ماتیگنـا /Mantegna Ghirlandaio خولیکـی تایبـەتی راهینـان و فیربوونی جیبەجی کرد.. هەر بۆیەشە سەیر نییە کە کارە هونەرییە سەرەتاییەکانی دیگاس، جـی پەنجەو ئاسەواری ئەو شـیوازە دیرینـەیان پیـوە دیـارن و ئاویتـەن بـە رۆحـی نیگـاری کلاسـیکی نایاب.. کارەکان گەلیك قەشەگ و دلفرین بوون؛ بابەتـەکان لــە دووتویـی میتۆلۆژیـاو داسـتانە دیرۆکییەکانـەوە سـەریانهەلدابوو؛ لـە لایەکـەوە پرەنسیپە ئاکادیمییـەکانی -نیگارکیشـان- ئـەو بابەتانـەی دەسـتەبەر دەکـردن کـە واقیعـی و میژوویـی بـوون، لـە لایـەکی دیکـەوە، خـەیال و ئەندیشـەی بـەرفراوان و گـەلی بابـەت و تیمـای تیکچـرژاو -بـەلام دیسـپلینکراو- لەیـەك تـابلۆدا کۆدەکردنـەوە.. کـە ئەمـەش دەرەنجـام فاکتـەریك بـوو لــە وروژانــدن و خرۆشـاندنی ئەندیشـەو دەروونـی مـرۆڤ (بینـەر)دا، وەك ئـەوەی لـەو

تابلۆیـــەدا بـــەدی دەکـــرێ بـــەنیوی؛ دژواری و ئەشکەنجە لـە شاری ئۆرلییانسـەوە/ Het lijden van de stad Orleans کە سـالی ١٨٦٥ و لـە سـالۆن بە هاوبەشی لەگەڵ مانێدا بە تابلۆی ئۆلیمپیا/ لە پیشـانگەیەکدا نومایشـیان کـرد، ئـــەوەش دووا کارەکانی ئەو وچان و قۆناغە میژووییە بوون لە ژیانی دیگاسدا[٤].

لـەژیر کاریگـەری و بـە ئـاکتیڤی ئـەو گەنجـە فۆتۆگرافانــە و نیگــارو وینــە ژاپۆنیانـــەی لـــە پاریسـدا دەبیـنران گـەلیك جیـی سـەرنج بـوون و بالیان دەکیشایە سـەر گرنگـی پیدان و ئـارەزووی دیگاس، ئەمیان بەو ئاراستەدا دەبرد کە لە ژیانی هاوچـاخی خۆیـدا پـەی بـە شـتێ بـەریت کـە لەوەوپیش ئەو نهینیانەیان لـە روو دانـەمالینراون و ئاشـکراکردن و هینانـەوە ئارایـان بـۆ جـاریکی دیکـــە.. ژیاندنـــەوەو ئافەریدەکردنـــەوەیان بـــە شـــیوەیەکی مۆدیـــرن جیگـــای سەرســـورمان و شایانی باسە، لەو بابەت و تیمانەش ((پیشبرکیی ئەسپان– لـەنیو هـۆل و سـالۆنی سـەمای بـالیدا).. لــە نموونــەی ئــەو تــابلۆو کارانــەش شــوین و

پایەیەکی ئەوتۆیان بە دیگاس بەخشی هەر لە یەکەم پیشانگای هاوبەشی گروپەکەی ئیمپێرشینیزمەوە کە لە سالی ١٨٧٤ سازدرا.. چالاکانە تا دوا پیشانگای هاوبەشی هەر بە دلسۆزی و دلپاکی مایەوەو نەك هەر ئەوەندە، بەلکو لە سالی ١٨٨٦دا نوینەرو جیگریشیان بوو، ئافەریدەی نویشی ئەوە بوو کە فیگورو لەشە رووتەکانی -نیو تابلۆکانی- بە بۆیەی پاستیل جیبەجێ دەکردن.

دیگاس سەرباری ئەوەش کە هیندە یەکدگیر و وابەستە بوو بە گروپەکەیەوە کەچی هەردەم خۆی وەکو کەسایەتیەکی گۆشەگیر رادەگرت، هەر بەوەشەدا ئاشکرایە، کە هەرگیز گرنگی بەو بابەت و مەسەلەیە نەدەدا کە گوایە ئەو جیگرو سەرکاری ئیمپریشیۆنیستەکان بێ..

لە رووی نیگارکیشی دەشتودەر لە هەواو کەشیکی کراوەدا، ئەو هەرگیز هەلاویردی ئەوەی نەدەکرد کە رەنگەکان لە رووناکیدا پیویستە بلەرینەوەو ورشە ورشیانبی.. خولیاو ئارەزووی دیگاس هەمیشەو هەرگیز هەر لە چوارچیوەی

نەخشاندنی لەشـولار و فیگـوردا دەسـوورایەوە..
بـۆ ئیدگـار دیگـاس، بـە بابـەتکردنی فیگـوور بـە
شیوەیەکی گشتی کاریکی هوشیارانەو بە سەلیقە
بوو، بە تایبەتی لە ژینگەو کۆمەلگای هاوچاخ بە
سەردەمەکەی خۆی کە گوزەرانی رۆژانەی خەلکی
و جموجولی خەلکان بەکارکردنەوە ببووە شتیکی
باوو رۆتینی.. لەو جموجول و چالاکییانـەی ئـەو
ســەردەمەی ژنــانیش ئەمانــە بــوون.. کیژۆلــە
ســـــەماکەرەکان، ژنـــــانی نیـــــو تـــــەوالیت و
تیاترۆخانەکان، ئافرەتە ئوتوو لیدەرەکان..

دیگاس لـە نەخشـاندن و بـە تیمـاکردنی -بـە
بابەتکردنی- ئـەو فیگوورانـەدا، هــەر لـە شـیوەی
راوچییـــەك، بـــیرو تیبینـــی و روانینـــی (هـــەتا
هەتـەرکا) بـە وردی و بـە دیقـەت دەخسـتە گـەر،
سـەرەتا بـە بۆیـەی رۆنـی و پاشـان بـە پاسـتیل
کارەکـــەی تـــەواو دەکـــرد، شـــایانی باســـە، بـــۆ
بەکارهینانی ئـەو تەکنیکـەش، دیگـاس گـەرابۆوە
سـەر مـیراتی مامۆسـتا مەزنەکـەی -ئینگریـس/
ئەنگەر Ingres ((کـە لـە راسـتیدا دیگـاس ئـەوەی
نـــەدرکاندبوو، ئاماژەشـــی پینـــەدابوو)). بـــۆ ئـــەو

تەکنیکە، لە هیلکارییەکانیدا بە شارەزاییەکی لە رادەبەدەرو کارسازییەکی بی وینەوە مامەلەی لەتەکدا دەکردن، هەمان تەکنیکی لە کارە پلاستیکییەکانیشدا بەکارهینابۆوە کە لە کۆتایی ژیانیدا نومایشیکردن و خستیە بەر دیدەو رووناکی..

ئیدگار دیگاس لە سالی ١٩١٧ و لە تەمەنی هەشتاو سێ سالیدا لە پاریس مالئاوایی لە ژین و دونیای هونەر کرد.

و. لە هۆلەندییەوە: حەمەی ئەحمەد رەسوول.

سیسلی Sisly 1839-1899

ئــالفرید سیســلی، لــه ســالی ١٨٣٩ لــه خیزانیکی به رەچەلەك ئینگلیز لە شاری پاریس لە دایکبووە.. دایك و باوکی خانـەدان و زەنگین بوون بۆیە کاریکی هاسان بوو هەموو کەلوپەلیکی کـارکردن و تـابلۆ نەخشـاندن بـە ئاسـانی بـۆ هەلدەسـوورا، سیسـلی خویندکـاریکی نیـو سـالۆنیکی هونـەری بـوو لـە شـاری گلـەیرێ/ Gleyre، لەو جیگایەی کە سالی ١٨٦١ هەریەك لە گـەورە هونەرمـەندانی وەك مۆنـێ Monet بـازیل/ Bazille و رینوار Renoirی ناسی کە پاشتر بوونە هاوریی هەرە نزیکی یەکتر.

سـالی ١٨٦٦ یەکـەم پیشـانگای بـۆ کـارە هونەرییەکانی خۆی کردەوە، شەرو جەنگی نیوان

فەرەنساو ئەلمانیا (لە ١٨٧٠-١٨٧١)دا هەروەکو زۆربەی زۆری خەلکان، سەروەت و سامانی ئەمانیش گەلیك زیانی پیگەیشت، زەبری ئەو شەرە لە کەمدەرامەتی و کەمدەسکەوتی تابلۆ فرۆشتندا رەنگیدایەوە، کە وەکو بژیویکی سەرەکی بوو لە ژیانی سیسلیدا[٥].

لە سالی ١٨٧٤دا بەشداری لە یەکەمین پیشانگای هاوبەشی گالیری هونەرمەندانی ئیمپریشینیزمدا کرد.. دیمەنی جوان و قەشەنگی لادێ و گوندە قشتیلەکانی دەوروبەری پاریس هەمیشە سەرنجراکیش و خولیاو مەبەستی سیسلی بوون.. وەکو بالندەیەکی ئاشق بە گولزار هەردەم گۆرانی بۆ رەنگ و سروشتیکی کال و گۆنا ئال دەچری، ئەو خۆی چاکدەناسی لەو رووەوە کە چۆن مامەلە لەگەڵ بابەت و بەکارهینانی تۆنەکانی فلچە و رەنگدا دەکات، بەپیی میزاج و تیروانینی ئەو گەر ریژنەو باووبۆرانی لەمەر گوندی مارلی Marly بنەخشاندبایە، ئەوا فلچەو رەنگ لەژیر دەستی سیسلیدا زۆر

نەرمونیان.. ئال والاّ.. رۆشنایی بە دیدەی بینەر دەبەخشی.

لە سالی ١٨٧٩ هەواری بەرەو لۆینگ/ Loing گواستەوە، ئەو هەوارەی گەلیك دلگیرو تیشکی خۆری لە ئامیز گرتبوو، ئەو جیگەیەی شادمانییەکی بیهاوتای پیدەبەخشی، ئەو جیگەیەی سەددەر سەد بۆ هونەر و هونەرمەندان خولقابوو.. سیسلی هەر لەو جیگە دلگیرەشدا لە ١٨٩٩داو بە نەناسراوی کۆچبار بوو.. هەر سێ مانگیك پاش کۆچی سیسلی، تابلۆکانی لە مەزاتیکی بەرفراواندا بە نرخیکی گرانبەها فرۆشران، بەوجۆرەش لە سەرانسەری ولاّتەکەیدا ناوو ناوبانگی پەیداکرد.

و. لە هۆلەندییەوە: حەمەی ئەحمەد رەسوول.

سیزان Cezanne 1839-1907

پۆل سیزان سـالی ١٨٣٩ لـە ئـایکس –ئیـن– پرۆڤینـس لـەدایکبووە، پـاش هاتنــە دنیـای بــە ماوەیـەکی کـەم و چاوەروانـنـەکراو، بـاوکی بـووە خــاوەن بــانك و ســامانیکی ئیجگــار زۆر.. لـــە قوتابخانەیــەکی شــاری (ئــایکس) دەســتی بــە خوینـدن کـردووەو هـەر لـەویش پیکـەوە لەگــەڵ نووســەری نــاودار ئیمیـــل زۆلادا خویندکــار و هاورییەکی زۆر نزیکی یەکتر بوون. پاش ئەوەی سالی ١٨٦٢ نوشوستی بەســەر بـاری خویندنـی سیزاندا هـات لـە کۆلیـژی یاسـادا، بـەرەو شـاری پــاریس کەوتــەری بــە مەبەســتی ئــەوەی ببیتــە نیگارکیش، وەلی جاریکی دیکـەش، بەدبـەختی و بیچـارەیی رووی لـە دەرگــای مـالی سـیزان نـاو ئــەمجارەیان ئاکادیمیــای هونــەری؛ داواکـــاری

وەرگرتنی سیزانیان ڕەتکردەوەو ئارەزوویان لە وەرگرتنی نەبوو..

سیزان، پاش هەولیکی بیووچان لە کارکردندا لەتەك باوکیا لە کاروباری بانکدا، بۆ ئەوەی مەیل و ئارەزوویەکی تیادا فەراهەم بێ، وەلی هەر بیهودە بوو، لە جارسی و بیزاری زیاتر چیدی وەچنگ نەکەوت.. بۆیە جاریکی دیکەو بە نیوەچلی کەلکەلەی گەشتیکی نوێ بەرەو پاریس دایەوە لە کەللەی گەنج سیزان.

سالی ١٨٦٣ ئیمیل زۆلای هاوری و نووسەری لە پاریس بینی، کە گەلی هاریو رینوومایی پیشکەش بە سیزان کرد، بە تایبەت لەو بوارەوە کە پیوست بوو سیزان ریچکەو ریبازیکی هونەریی سەر بە خودی خۆی وەدۆزیتەوە.. ئەو بە دەم خولیاو ئەندیشەی قوتابخانەی رۆمانتیکەوە دەستی بەکار کرد.. بەڵام زۆلا هەر خیراو دەستبەجێ پەیوەندی سیزانی بە /مانێ/وە گریدا. تیکرا هەموو مەبەستیکی؛ بەهرەو ئیلهامیکی ویژەیی و زەمینەی تیفکرینی سیزان راستەوخۆ بەرەو یەك ئامانج و ئاوات ملی

ریبدەنا کە ئەو ئاواتەش؛ بیگومان، نیگارکیشی بوو..!

لە سالی ١٨٧٣دا سیزان وەك خویندکاریکی بە سەلیقەو لیهاتووی پیسارۆ، گەلیك رینومایی و وانەی بە سودی چنگ کەوت و هیدی هیدی چووە سەر ریگای ئیمپریشینیزم و بە جۆشەوە لە تەکنیك و تیگەو نیگای تایبەتمەند بەو رەوتە سەرقال ببوو.. سالی پاشتر وەك ئەندامیك لە پیشانگای تایبەت بە گروپگەری ئیمپریشیونیستەکاندا تابلۆو کارەکانی بۆ یەکەمین جاری ژیانی نومایش کرد.. لە سالی ١٨٧٧یشدا، لە پیشانگای سییەمی ئەو گروپەدا کارەکانی سیزان دووچاری وەیشوومیکی دژوار بوون و رووبەرووی نارەزاییەکی توندی زۆربەی خەلکان بوونەوە.. سیزان، لەپای ئەو فشارە ناهەموارەداو رەخنەی هەمەجۆردا، بە تەواوی شکستی هینا، ئەو رەخنەو پلارانەی لە ناوەوەو دەرەوەی ولاتەکەیدا ئاراستەی دەبوونەوەو بە تەواویش تەرکیز و جەختیان لەسەر کارەکانی سیزان بوو..!

هەر لە سالی ١٨٨٦ەوەو سەراپای تەمەنی ژیانی لە شارەکەی خۆیدا -ئایکس- دەگوزەراند، رەنگە دەرئەنجامی ئەوەش بووبێ کە؛ لەپاش مردنی دایك و باوکی، مال و مولك و میراتیەکەیان سیزانیان ناچار کرد بە مانەوەو لە هەمان کاتیشدا پاداشتێ بوو کە ئیدی مشتێ لە خەرمانی گریکویرەی نەداری و کەمدەرامەتی ئەمیش بکریتەوە.. رەنگە ئەوەش بووبی کە هانی دەدا رۆژانە سەرقالی کارکردن بووبێ..

سیزان، سالی ١٩٠٦ لە گەرمەی کارکرندا کۆچی دوایی کرد، پاش سالیك لە پیشانگایەکی تایبەت بە بیرەوەری سیزاندا ئەوە دووپات بۆوە کە؛ کارەکانی لە دەلاقەی کازیوەی سەدەی بیستەمەوە سەریان دەرهیناو جی پەنجەو ئاکتیڤ و کاریگەری ئەوتۆی ئیشەکانی سیزان ئاشکراو راشکاوانە دیارن، تۆ بروانە کە چۆن (کۆبیزم- Kibisme)(٦) لە هەناوو دووتویی ئەو کارە نەمرانەوە سەریانهەلداو خەملین.

سیزان، لەنیو ئیمپریشیۆنیستاندا لە هەموویان توورەتر بوو، پیدەچێ، لەبەر ئەوە

بووبــێ کــه هــه‌ندێ شــتی چــاوه‌روان نــه‌کراو و پیچه‌وانه به میزاجی ئه‌و ده‌قه‌ومان، جا بۆیه هه‌ر ســـه‌رده‌میکیش دوور بـــوو لـــه گروپه‌کـــه‌ی و چالاکییه‌کانی..

ســیزان، لــه کانگــه‌ی راســته‌قینه‌وه بابــه‌ت و نیگــاری بــۆ به‌رهه‌مــه‌کانی فه‌راهــه‌م ده‌کــردن.. بــه دریژایــی ئــه‌و ماوه‌یــه‌ی کــاره هونه‌رییــه‌کانی لــه مۆزه‌دا بوون، جیگه‌ی سه‌رسورمان و سه‌رسامی هه‌موو لایه‌ك بوون. ئه‌و کاری له‌سه‌ر ئه‌وه ده‌کرد، ریسـایه‌کانی دیرینـی ئیمپریشـینیزم وه‌لانـێ و.. ته‌نها بـه چـاوی -کـامیرا ئاسـا- ببینیـت و لـه هه‌ستتدا بخه‌ملێ بگۆرێ و به‌ره‌و ئه‌و ئاراسته‌یه وه‌رچـه‌رخێ کـه بریتـی بـێ لـه؛ "بـه چـاوانت بیربکـه‌ره‌وه- یـان باشـتر بلیـین؛ بیرکردنـه‌وه لـه میانه‌ی چاوه‌وه)).. ئیدی تۆن و هیله‌کان ریچکه‌ی خۆیان ده‌گرن و بناغه‌یه‌کی به‌هیز بۆ ره‌نگرشتنی کاری هونـه‌ری مه‌یسـه‌ر ده‌بـێ، کـه بـه شـیوه‌یه‌کی هاوســـه‌نگ و بـــالا گرتـــوو ئـــه‌وجا ره‌نگـــه‌کان ئاهـه‌نگیکی له‌سـه‌رخۆی هارمۆنی سازده‌که‌ن، کـه بـه رای سیزان پیویست وابوو، ره‌نگه‌کان؛ کـورو

نـەوەی راسـتەقینەی سروشـت بـن و کتومـت لــە دەشت و دەربچن..

لــەو لایەنــەوەش کــە ســیزان کــارو بابــەت و نیگاری هونـەری نویـی ئافـەریدە دەکـردن، کـە بـە شیوەیەکی ئەوتۆ مۆرکی خودی خۆی پیوە بوو.. هــەر ئــەوەش بــوو ناوبانگییــەکی بیــهاوتای پیبەخشیبوو کە زیـاتر لـە ئیمپریشـینیزم خـۆی دەنگیـدا بـۆوە، بــە کورتــی تــابلۆ رەنگینــەکانی سیزان خۆیان دەروازەی سەدەی بیستەمیان لەخۆ کردبـۆوەو سـلاویان لـە سـپیدەی چــەرخی نـویێ دەکرد.

مۆنێ★ Monet

مۆنــــێ Monet: **لــــه لی هارڤــــێ** LeHarve **لــەدایکبووەو گــەنجیتی بەســـەربردووه، لـــه نەوجوانیـەوه دەسـتی کـردووه بـه نیگارکیشـان، کارەکانی جیی سەرنج و بەدلبوونی بۆ دان بووه، هـەر بۆیـه لەگـەڵ خۆیـدا بـۆ نیگارکیشـانی لـه سروشـتی کـراوه بانگهیشـتی کـردووه، پیکـەوه دیمەنی سروشـتی کـەناره بەردینـەکانی سـاینت ئەدریسه** Saint- Adresse **یان نیگارکیش کـردووه، ئیدی لەو ساتەوه کلاود مۆنێ بوو به نیگارکیشی ئاسمان و روناکی و دیمەنی سروشتی.**

لـه نۆزده سالیەوه چووه بـۆ پـاریس و لـەوێ پیسارۆی نیگارکیشی ناسیووه، لـەپاش خزمـەتی سەربازی له جەزائیر سـالی ١٨٦٢ گەراوەتـەوه بۆ

پاریس و لەوێ چەندەها نیگارکیشی لاوی لە ستۆدیۆی گلیر Gleyres Studio وەك رینوار، سیسلی، بازیلی ناسیوە، هەر لە هەمان سالدا بوو کە مۆنێ جاریکی دیکە کەوتەوە نیگارکیشانی دیمەنە سروشتیەکان، بەلام ئەم جارەیان لەگەل بۆدان و جیوکیند Jonkind، ئەم دووانە سەرنجی مۆنییان بۆ گۆرانکاریەکانی روناکی و تیشك لە کەشیکی شیداردا راکیشا، دیارە کاری پیکەوەیی کۆربێ و مۆنی لە سالەکانی بەدواهاتووەکاندا، فیگورە مەزنەکانی ئەو هاوئاهەنگی و کۆمپۆزیسیۆنی کارکردنیان لە سروشتی سەربەستدا نیشاندا کە مۆنێ کاری لەسەر کردبوو.

لە کاتی جەنگی ١٨٧٠دا مۆنێ بەرەو لەندەن سەفەری کرد، لەوێ زۆر کاری هونەرمەندە سروشتیە ئینگلیزەکانی بینی بە تایبەت کارەکانی کۆنستابل و تیرنەر Constael and Turner، لە سەفەری هۆلەندەشیدا کەنالە ئاویەکان (بە تایبەت کەنالە ئاویەکانی تساندام Zaandam) ئەم دوو سەفەرە

کاریگەرییـــەکی بریـــاردەری لەســـەر کارەکـــانی داهاتووی مۆنێ بەجیهیشت.

لـە ١٨٧٢دا تابلۆیـەکی تـەواوکردو ناونیشـانی Impression, soleil levant لە خۆرهەڵاتن روانین-ی بـۆ دانـا، ئـەو نیونیشـانە بـووە کۆنسـیپت و نەخشـــەی داهـــاتووی ریـــرەوی هونـــەری ئیمپریشینســـتەکان و خـــالی نیوزەدکـــردن و نیولینانیـان. ئیـدی لـە چـەند مـانگی داهـاتوودا مۆنێ بە تابلۆ لەدوای تابلۆکیشان لە ئارگینتۆیل قـــەدەری خـــۆی وەك هونەرمـــەندی دیمـــەنی سروشتی دریژە پیدا، سەفەرەکانی پالیتی رەنگی نیگارکیشـان و بابەتـەکانی فراوانـتر کـرد، لـەم سـەفەرانەیدا جوانـی و دیمەنسـازی کاریگـەری جۆری ژیانی شارەکانی لا ئاشکرا کردبوو.

گومانیشـی تیـدا نییـە کـە مۆنـێ هیرشـی رەخنەیی زۆری کراوەتە سەر، بەڵام لە دوای ئەم هەموو هیرشانە توانی لە سالی ١٨٨٩ جۆریك لە دانپیدان بە هونەرەکەیدا ببچرێ، لەو کاتەوە ئەو دەستی کرد بە کارکردن لە پرۆژەیەکی نویدا، ئەو پرۆژەیـە بریتـی بـوو لـە چـەند کـاریکی دراسـی

لەسەر یەك بابەت، لە پیناو دەرخستنی کاریگەری تیشکی خۆر لە چەند کاتیکی جیاوازدا لەسەر دیمەن یاوەکو بابەتیکی دیاریکراو، لە پیناو ئەمەشدا لە زەردەی بەیانەوە تاوەکو بۆلیلی ئیوارە هەمان دیمەنی چەند جاریك و لە کاتی جودا نیگارکیشکرد، چەند کاتیکی جیاوازی لە هەمان رۆژدا هەلبژارد کە گۆرانکاریەکانی تیشکی خۆر بە تەواوی نیشانبدات، ئەمە زنجیرە تابلۆیەکی گرنگی مۆنێ بوو لەمەر گۆرانە جیاوازەکانی تیشکی خۆر.

دوا ترۆپکی شاکاری هونەریشی زنجیرەیەك تابلۆی ئاوی مۆر بوو، کە لە کۆتایی تەمەنیدا لە گیڤیرنی Giverny نیگارکیشی کردبوو،(٧) مۆنێ لە ریکەوتی ١٩٢٦ لە گیڤیرنی کۆچی دوایی کرد.

بەم جۆرە مۆنێ ئیمپریشنستیکی دامەزرینەرو سەرەتا بووە، پسپۆرو وەستای روناکی هەلایساو و رۆشناییەکانی رەنگ بوو، چاوە هەستیارەکانی جوانترین ئاستەکانی رەنگی دیمەنی سروشتی نیشاندا، کە هیچ چاویك لەوەوبەر نەگەیشتبووە ئەو ئاستە بالایە.

و. له ئەلمانییەوە: ئیسماعیل حەمە ئەمین.

مۆریسۆ ١٨٩٥-١٨٤١ Morisot

بیرتێ مۆریسۆ Berthe Morisot لە سالی ١٨٤١ لە شاری بۆرجێ لە فەرەنسا لەدایکبووە، کچی کابرایەکی دەولەمەند بووە. باوکی سەرپەرشتیاری بەشیکی سەر بە وەزارەتی بەریوەبردن بووە.. مۆریسۆ هیشتا مندال بووە کاتێ خیزانەکەی بەرەو پاریس گواستوویانەتەوە، هەر لەویش بیرتێ و خوشکەکەی دەخرینە بەر خویندن و خولیکی تایبەت بە فیربوون؛ لە بواری نیگارکیشی و وینە نەخشاندندا تەواو دەکەن.

کاتێ تەمەنی بیرتێ گەیشتە بیستو یەکسالی، بۆ یەکەمجار نیگارکیشی بەناوبانگی ئەو سەردەمەی خۆی ناسی کە کۆرۆ Corot بوو.. هەر

كۆرۆشـبوو كـه بـەهرەو سـەلیقەی مۆریسـۆی هەلسـەنگاندو كارەكـانی خسـتە بـەر تیشـكی رانانـەوە.. هـەر ئـەویش یـەكێك لـە هاوەلـەكانی خـۆی كـە نـاوی ئۆودینـۆ Oudinot بـوو وەك مامۆسـتایەك بـۆ تـەرخانكرد تـاوەكو وانـەكانی فێربوونی نیگاركێشی پێ بلێتەوە، لە مۆزەخانەی لۆڤـەردا، هـەردوو خوشـكانی مۆریسـۆ هونەرمەندێكی لاویـان ناسـی كـە وەختـی خـۆی تابلۆكانی ئەویان كۆپیـە ئـەكردەوە، ئـەو لاوەش هونەرمەندی ئایندەی ناودار ئیدوارد مانێ Manet بـوو.. شـێوازە نوێكارییەكـەی كەلـە تابلۆكـانیدا بەرجەسـتەی دەكـردن لـە مێشـكی بـێرتیی كچـە هونەرمەندا بە چەشنی خولیاو تیرامانێكی ئەوتۆ رەنگـی دابـۆوە كـە هـەر ئەمـەش بـووە فاكتـەرو هاندەرێك كە مۆریسۆ لەو كلاورۆژنەیەوە رێچكەی هونەری بە خودی خۆی بدۆزێتـەوە.. لە لایەكەوە بـیروراوبۆچوونی مانـێ و لـە لایـەكی دیكـەوە، بەكارهێنانی تـەكنیكی جیاجیای نێو تابلۆكـانی، هـەتا دەهـات ئاكتیڤیـان لەسـەر مۆریسـۆ زیـتر دەبـوو.. هـەر بـۆ نموونـە؛ لـە تـابلۆی

بـــالكۆن –هــــەیوان/ Balconی ســـــالی ١٨٦٨داو کـــارە هونەرییـــەکانی پاشـــتریش کـــە تیایـــاندا مۆریســــــۆ خـــــۆی وەك مۆدیـــــل و پۆرتریـــــت دەنەخشاند..

لە سالی ١٨٧٤ەوە تا دەهات پەیوەندی نیوان ئەم کچە نیگارکیشە و ئۆوژیـن بـرا بچووکەکـەی مانێ بـەرەو پتـەوی دەچوو تا لـە ئاکـامدا بوونـە هاوسـەری یـەکدی. سـەرباری کاریگـەری بـەهیزی مانێ بەسەر کارەکانی مۆریسۆوە، کەچی شیوازو ســتایلی خـــودی خـــۆی گەشـــەی دەســـەند و بـەرەوپیش هـەنگاویان دەنا.. کارەکانی مۆریســۆ بـەوە وینـا دەکـران و لـە خەسـلەتە گرنگــەکانی؛ ناسکی و ئالوواڵایی روناکی، رەنگ، بوون، کە لـە ئەزموون و مۆرکی تایبەت بە هەواو ئاتمۆسفیری دونیاو ژینگەی بە خۆی ئاشناو هۆگر ئافەریدەو خـەملاٌبوون.. کـە ئەمـەش زۆر بـە راشـکاوی لـە تابلۆی جۆلانە/ De wieg – سالی ١٨٧٣دا بەدی دەکـــرا.. بیرتـــێ مۆریســـۆ هـــەر لـــە ســـەرەتاوە هاریکـارو بەشـدار بـووە لـە رەوتـی نویکـاری و تازەگـــەریتی ئیمپیریشینســـتەکاندا، ئـــەم ژنـــە

نیگارکیشـە بەرهـەم بـەپیزە، تـا دووا پیشـانگای هاوبەشی گروپەکە، بە واتای هـەتا سالی ١٨٨٦ داهینەرانەو وەك هونەرمەندیکی راستەقینە لەتەك ریبازی ئیمپریشینیزمدا خزمـەتگوزار بووە. هـەتا دلە گەورەکەی لە سالی ١٨٩٥ لە پاریس لە لیدان کـەوت و بـۆ یەکـەمجاری مالئـاوایی لـە ژیـان و هونەر کرد.

و. لە هۆلەندییەوە: حەمەی ئەحمەد رەسوول

رینوار Renoir

رینــوار Renoir: پــیریی ئۆگیســت رینــوار لــه سالی ١٨٤١ له لیمۆگیس Limoges لـەدایك بووه، باوکی بـەرگدروو بـووەو لـه پینـاو پاشـەرۆژیکی باشــتر بــۆ خیزانەکــەی گواســتوویانەتەوه بــۆ پاریس، لەوێ رینوار له تەمەنی سیازده سالآنیدا لـه کارگەیـەکی کاشـی و کــاری ســیرامیك کــاری کردووه، بەلآم کارکردن بەو شیوه میکانیکیه لـه کارگەیـەکدا وای لیکـردووه بـیزار بیـت و بـەدوای کاریکی دیکەدا بگەریت.

لـیره بوونیکـی چـاوەروانکراو لــه ریگەیــەوه بوونــی خــۆی بســەلمینێ، لــه بونــی بــوو بــه خویندکار له ستۆدیۆی گلیر Gleeyerدا بینیـەوه، ئەم بوونی به خویندکاره لـه پینـاوی فـیربوونی

هونەری نیگارکیشان و پیشەیەکی دوارۆژ بوو، لەوێ لە سالی ١٨٦١دا مۆنێ و بازیلی و سیسلی ناسی، ئایدیاو بیرە رۆشنەکانی ئەم نیگارکیشە مەزنانە ریرەویکی نوییان بە هونەرەکەی بەخشی. لە سالی ١٨٦٤ بەشداری لە سالۆن Salonدا کرد بە تابلۆیەك کە هیشتا ستایلی رۆمانسیەتی تیدا بەدی دەکرا، بەلام دوای سالیکی دیکە بە دوو تابلۆی زەیتی دیمەنی سرووشتی لە هەمان پیشانگادا بەشداری کرد. بالاترین خالی پیگەیشتنی رینوار ئەم سورە هونەرە تایبەتەی، لە تابلۆیەکی گەورەی کیژیکی قەشەنگدا بە روونی هەستی پیدەکرا، پۆرتریتی کیژیکی قەشەنگ لەنیو دارستاندا، لیسێ Lise(٨)، لەو تابلۆیەدا رینوار پەیوەندیەکی خۆشنودانەی نیوان فۆرم و روناکی پیکەوە گریدابوو، بەلام بە داخەوە جەنگی سالی ١٨٧١ بۆ ماوەیەکی کورت ئەو سورە هونەریەی پیبری، لە دوای ئەو ماوە کورتە پەیوەندی کرد بە ئیمپریشینستەکانەوە لەگەلیاندا بە تابلۆیەك بەشداری لە پیشانگای ١٨٧٤دا کرد. ئەو تابلۆیە نیوی ژورۆچکە/ کابینە

بوو Die Loge، لەم تابلۆیەدا حەزی رینواری بۆ فیگور نیشان دەدا. لە پیشانگایەکی دیکەی ئیمپریشینستەکاندا بە زنجیرەیەك تابلۆی زەیتی بەشداری کرد، لەم تابلۆیانەدا هەموو جەوهەری توخمە بنچینیەکان لەسەر جلوبەرگە کالەکان لە یاری روناکیدا خۆیان نیشاندەدا، تەنانەت سیبەرەکانیش پربوون لە رەنگ و تابلۆکان تیرۆژە روناکی لەرزیوی سەر رووبەری تابلۆکان بوون. لەگەڵ ئەوەی رینوار لە سالی ١٨٧٩دا دوو پۆرتریتی لە سالۆن نیشانداو جیگەی رەزامەندی بواری کراوەی هونەری بوون، بەلاّم لەگەڵ ئەوەشدا ئەم تەکنیکە بالاّیە زۆر تورەیی هونەردۆستانی ئەو کاتەی وروژاند، لەو سالاّنەدا بەردەوام سەرنجتیژی -الترکیز- خستە سەر کار کردن لەسەر فیگورەکان و چیتر کارەکانی خۆی لەگەڵ ئیمپریشینستەکان نیشان نەدەدا. لە سالی ١٨٨٢ جاریکی دیکە لەگەڵ گروپی ئیمپریشینستەکاندا بەشداری کرد بە تابلۆیەك بەناوی -نانخواردنی بەیانی سەول لیدەریك Fruhstuek der Ruderer-، تابلۆیەك سەرکەوتن و

بالآیی ئیمپریشینستەکانی راگەیاند. لە هەشتا سالیدا رینوار گەرایەوە بۆ کارکردن لەسەر فۆرمە جیگیرەکان، ئەوانەی لە زۆر جاردا بووبوون بە قوربانی یاریی روناکی ئیمپریشینستەکان. لە دوایدا رینوار بە تەواوی بووە پسپۆریکی شارەزای پۆرتریت و فیگور[9]، دوای بازدانی بەسەر سەدەی نۆزدەهەمدا، کەوتە نیگارکیشانی ژیانە راوەستاوەکان -ستیل لایڤ- و ئەکتە جۆراوجۆرەکان، کە تیدا جاریکی دیکە فۆرمی لە پیش روناکی و ئەتمۆسفیرەیەدا بالآدەست کرد، بە هەمان شیوەش لە سالآنی دوایدا شیوازو مۆدیل و پەیکەرەکانی لە هەمان ریچکەدا خۆی دۆزیەوە.

رینوار سالی ١٩١٩ لە کانگیس Canges گیانی سپارد.

گەر لە پیگەیشتنی داهینانی ئەم هونەرمەندە وردبینەوە، ئەو رۆژانە ژیانە دەبینین کە پیکەوە لەگەڵ هاوریَ ئیمپریشینستەکانی دۆزیانەوەو وەك هونەریکی پیوانەیی بابەت مامەلەیان لەگەلدا

کرد، لێرەوە دەتوانین بڵێین کە ڕێنوار نیگارکێشی ساقی و ڕوونی ژیانی ڕۆژانە بوو[١٠].

و. لە ئەڵمانیەوە: ئیسماعیل حەمە ئەمین

کاسات ١٨٤٥-١٩٢٧ Cassatt

ماری کاسات لە ١٨٤٥دا لە پیتسبورگ/ Pittsburgی سەر بە شاری فیرنیژد چاوی بە دنیا هەڵهێناوە، بەپێی ئەم بەروارەش بە یەکێك لە نەوەی نیگارکێشە ئیمپریشیزمیەکان لە قەڵەم دەدرێت، ساڵی ١٨٧٠ خوێندنی سەبارەت بە هونەری نیگارکێشان لە پاریس تەواو کرد، هەر لەوێش هێدی هێدی کەوتە ژێر کاریگەری هونەری نیگارکێشانی هاوتەمەن و هاوچاخی خۆیەوە.. لە ١٨٧٩دا بۆ یەکەمجار کارە هونەرییەکانی خۆی لە پێشانگایەکی هاوبەشی ئیمپریشینستەکاندا نومایش کرد، کە وەکو قوتابییەکی زۆر لێهاتووی دیگاسی هونەرمەندەوە

هاتـه پیشـەوەو جـی پەنجـەو مۆرکـی خـۆی بـه بەردەوامی له پیشانگا هاوبەشەکانی ئەو گروپەدا لـه سـالەکانی 86-1881-1880دا ئامـادەو ئاشـکرا بووە.. وەلی هـەر کاریگـەری دیگـاس لـه شـیوازو سـتایلی تابلۆکـانیدا هەسـتپیکراوبوو؛ لـه کارەکانیدا دارشتنی راستەهیلی فەراهـەم دەبوو، کـه ئـەوەش بەوپـەری جیـی رەزامەندییـەوە لـه دیگاسەوە وەریگرتبوو.

لـەپای پـەیوەندیکردنی کاسـاتەوە بـه ئیمپریشینستەکانەوەو شیوازو خەسلەتی رەنگی کارەکانی رۆشناییەك بەرپا بوو؛ چونکی رەنگی ئالو والاو کامل و نەشکاوەی دەنەخشاند..

لـه راسـتیدا کاسـات لـه دارشـتنی هیـل و تۆنـەکاندا بالادەسـت بـوو، کـه تـا رادەیـەکیش هاوشیوە دەبوونەوە دەگـەل کـارە هونەرییـەکانی دیگاسـدا، کـه پیکـەوەش (واتـه؛ کـارە هونەرییـەکانی کاسـات و دیگـاس/ و.) لـه خانەیەکی تایبەتی نیو گروپەکەدا دەخەملینریت.

بـەلام کـارو ئەفراندنـه گرافیکیـەکانی کاسـات شتیکی دیکه بـوون و تـەواو جیـابوون، کـاریکی

یـەك بـەدوای یـەك و زنجـیرە گەلاّیـەکی گرافیکـی بوون، کە زۆربەیان وشك کراوە بوون، بە تەکنیکی دەرزی چنـــــین و زۆر بــــــە وردی رەنگـــــین نەخشـــنیرابوون.. ئۆبژێـــك و بابـــەتی کـــارە هونەرییـــەکانی کاســات؛ لــە ئاقــاری شــیوازی گـوزەران و مامەلــەی ئـافرەت لەگـەڵ ژیانیـاندا، دەسورایەوە، بۆ وینە؛ دایك و کۆرپەکەی، گەرمی لـــە ئـــامێزگرتن و راماووســـانی.. کاســـات لـــە هاریکـاریکردن و بەشداربوونیشـیدا لـە ئابوونـە کۆکردنـەوەدا رۆلـی گرنگـی خـۆی بینیـوە بـۆوەی هونـەری گروپەکـەی تەنانـەت لـە ولاّتیکـی وەك ئامەریکاشدا دەروازەیەکی لیوالاّ بکریتەوە..

مـاری کاسـات لـە لی میسـنل- تـیریبو Le Mesnil- Therbus سـالی ١٩٢٧ کۆچبار بووەو بـۆ دواجار مالئاوایی لە گروپەکـەی و دونیـای هونـەر کردووە.

و. لە هۆلەندییەوە: حەمەی ئەحمەد رەسوول

گۆگان ۱۸٤۸-۱۹۰۳ Gauguin

ئۆژین هینری پۆل گۆگان سالی ۱۸٤۸ لە پاریس لەدایکبووە، لە هەرەتی هەرزەو لاویتیدا بە خزمەتگوزاری نیو کەشتی و ئەوجا بە کەشتییەوانیەوە خەریکبووە.. پاشتر وەك فەرمانبەری بانك و دواتریش بۆتە دەلاڵ و بە گۆرینەوەی دراوو پارە بژیوی خۆی وەچنگ هیناوە.. بەڵام مەشق و راهینانی خۆی لە بواری نیگارکیشی هونەردا جیی شادمانی و رەزامەندی گۆگان بووە، سەرەتا پیسارۆ مامۆستاو راهینەری بووە، هەر ئەویش ریخۆشکەرو داخواز بووە لە بەشداریکردنی گۆگاندا لە نوومایشکردنی تابلۆکانیدا بۆ

یەکەمجار لە تەك هونەرمەندانی پیشانگای هاوبەشییان بوو کە سالی ١٨٨٠ لە پاریسدا سازدرا.

گۆگان لەوەدا کە وەك موریدو شاگردیکی پیسارۆ هاتە نیو گۆرەپانی نیگارکیشییەوە، بەلام تەواو گەشەی دەکردو خیراو بەلەز وەکو سیبەرو سایەیەکی پیسارۆ لەرەو پیش دەچوو.. لەو سالانەشدا قەیران و تەنگژەی چالاکی ئیمپریشینیزم لە ئارادا بوو، گۆگان لە ریچکەیەکی نوێ دەگەرا تا لە سروشت و – جیهانی دەشتودەر–ی نزیك بکاتەوە، لەو رووەشەوە هەمیشەو هەردەم لە کۆششدا بوو؛ کەرەستەو بابەتەکان بە سانایی و ساکاری لەنیو سروشتدا وینا بکاو بنەخشینێ، ئەمەش یەکەم هەنگاوی بادانەوەی گۆگان بوو.. (بۆ ریبازو ریچکەی نیو ئامیزی سروشت/ و.).

گۆگان لە ١٨٨٦ەوە بەدواوە، چووە بەریتانیاو لەوێ لەگەل بەرنارد/ Bernard و چامایلارد/ Chamaillard و سیگین/ Seguin قوتابخانەی پۆنت– ئاڤین/ Aven Pont یان

دامەزراند؛ شێوازو ستایلی ئەم گروپەش بەوە وێنادەکرا کە رووبەرێکی تەختوپان، وەك دەشتی کاکی بە کاکی، رەنگ تیایدا سەربەستەو بەبێ شکانەوە رێبگرێتە بەر و تێکەل بە سانایی و ساکاری لە هێلیکی راسترەودا، وەك تۆناتی نەخشی سەر فافۆن یان شووشە (لە شێوەی تابلۆ و نەخشەی سەر پەنجەرەکانی نێو کلیساکان/ و.)..

پاش ئەو ماوەیەی کە لە بەریتانیادا بەسەری برد، بۆ گەشتێکی کورت بەرەو مارتینیك/ Marti nique چوو، ئەو جێگەیەی کە کەرەستەی نوێی سروشتی تیا بەکارهێنا، لەوانە؛ پێستە لە جیاتی خام و کاغەز.. مێوەو گوشراوی مێوە لە جیاتی رەنگ و زەیت. سالی ۱۸۸۷ ماوەیەکی کەم لە پاریس و ئەوجا بەرەو ئارلیس/ Arles کەوتەرێ، لەوێ پاش چەند مانگێك کەوتە تەنگانەوەو پەیوەندی لەگەڵ ڤینسینت ڤانکوخ/ Van Goghدا پەیدا کردو لە خانووە زەردە بچووکەکەی کە ڤانکوخ بە کرێی گرتبوو گۆگانی وەك مێوان لای خۆی گل دایەوە.. وەلی ئەو پێکەوە ژیانە، لە

کریسمیس و کۆتایی ساڵی ۱۸۸۸دا شکستی هیناو بە دەمەقالێ و شەریك کۆتایی پیهات، لەو دەمەشەوە ئیدی نەخۆشیە نەفرەتەکەی ڤانکوخ دەستی پیکرد.

گۆگان دووبارە بەرەو بەریتانیا گەرایەوە، بەڵام ئەمجارەیان لە خولیاو پەرۆشیەکی قوولەوە بۆ دووتویی سەربەخۆیی و رەسانەیەتی (لە دۆزینەوەی مۆرکی تایبەتی بەخۆی و دوورگەیەکی تەریکدا/ و.).. لەپای بیزراوی و قیزلیهاتنەوەی گۆگان لە ژیاری ئەوروپادا، ساڵی ۱۸۹۰ بەرەو دوورگەیەکی -تاهیتی- گەشتیکی دریژی کرد.. ئیدی لەو بەروارە بەدواوەو دووا ساڵانی ژیانی لەوێ بردە سەر -ئەو دوو ساڵی نیوان ۱۸۹۲-۱۸۹۳ نەبیت کە بەرەو پاریس گەرابۆوە لە ۱۹۰۲دا بۆ دواجار بەرەو دوورگەکانی (مارکیز/ Marquises) ماڵی گواستەوەو هەر لە یەکێ لەو دوورگانەدا بە ناوی هیڤا-هۆدا/ Hiva- Hoa ساڵی ۱۹۰۳ بۆ هەتاهەتایی کۆچی دوایی کرد(11).

ئـەو سـکیچ و تابلۆیانـەی لـەو دوورگانـەدا دەینەخشاندن مۆرکی تایبەتی جیاوازیان هەبوو لە ساکاری شیوەو فۆرم نیشـاندانداو، زیـاتر لـەو ماوەیـەدا ئـاکتیڤ و کاریگـەری هونـەری ئارابیسـکی/ عـەرەبی، بـە ئاشـکرایی دیـار بـووە بەسەر تیکەلکردن و ئاویتەسازیی هارمۆنی نیوان رەنـگ و هیلـی بـەکارهینراو لـە بابەتـەکاندا.. گۆگان، هەموو کەرەستەو ئامیریکی بۆ مەبەستی بەرهەمهینانی داهینانەکانی خستنەگەر بۆ کاری ئاویتەسـازی هونـەری؛ ئاویتەیـەکی مۆسـیقی و هـارمۆنی بـەرپاکرد لـە هاوتـاکردن و بەرابـەر راگرتنـی هـیزو توانـای دەربریـن لـە لایەکـەوەو، ئەندیشەو خولیای دلگیرو دلفرین بەرجستەکردن لە لایەکی ترەوە..

شـایانی باسـە، گۆگـان زۆربـەی هـەرە زۆری فیگـورو شـیوەکانی -نموونـەن لـە هونـەری رۆژهەلاتـی دیریـن- کە بە قـەرز وەریدەگرتـن و لـە جیـهان و ئاتمۆسـفیری تایبـەت بـە سـتایل و ریچکەو تیماکانی خۆیدا ئافەریدەی دەکردن، کە لیرەشـدا بـە ئاشـکرایی و راشـکاویی کاریگـەری

ئـەوتۆی گۆگـان بەدیاردەکـەویت کـە لـە ریبـازی رووتـــەنی (ئابســـتراکت/ Abstractie)ی ســـەدەی بیستەمدا سەری هەلدا..

و. لە هۆلەندییەوە: حەمەی ئەحمەد رەسوول

ڤینسینت ڤانکوخ
Vincent Van Gogh

ڤینسـینت ڤـانکوخ Vincent Van Gogh: لــە سـالی ١٨٥٣ لـە گـرۆت تسـونديرت -Groont Zundert، لــە ناوچەیـــەکی ســـەرووی باربـــانتی هۆلـەندی لـەدایکبووە، ڤـانکوخ کـوری قەشـەیەك بووە، لە ریگەی خزمەکانیەوە لە بازرگانی کرین و فرۆشـتنی کـاری هونـەریدا لـە پـاریس و لـەندەن کـــاری کـــردووە. بـــەلأم دوای شکســـتی و نابەلەدیەکی ئەشقیکی بیوینە، ڤان کوخ تووشی خەمۆکیـەکی قـورس دەبیـت، لـە هـەولدانیدا بـۆ

قوتـاربوون لـەو خـەمۆكى و ئەشـقە نائاكامـەى دەچيتـە بـەر خويندنـى قەشـەيى و زانسـتەكانى ئايين -تيۆلۆژى-، لەمەشدا ناتوانێ بەردەوام بيت و لـە ناوچـە خەلوزيـەكانى بـەلجيكا وەك خوتبەبيژيكى بى بەلگەنامەو نەشارەزا ماوەيەكى كورت بەسەر دەبا، بەلآم لەو كارەشدا سەركەوتوو نابيت، ئيدى زۆرانبازيە دەروونيەكانى تەنگى پى هەلدەچنن و لە قەيرانيكى دەروونيدا لـە زستانى ١٨٨٠ ڤان كوخ پـەنا دەباتـە بـەر نيگاركيشـان و هيلكارى، بۆى روون دەبيتـەوە كـە نيگار كيشـان پيشەى ژيانى لەمەودواى دەبيت.

يەكـەم وانـەى فـيربوونى نيگاركيشـانى لـە بروسـل (بروكسـل- Brussel) لەپاشـدا لـە ئيتـين Ettenى مـەنزلگاى باوانى، لـە دوايشدا لـە دانـهاخ لـەلاى ئـەتۆن مـاوڤى Anto Mauve خوينـدن و فـيربوونى خـۆى دريـژە پيـدا، دواى ئـەم وانـە و فيربوونانـە ڤـانكوخ لاى بـاوانى لـەنيونينن (Neunenen) مايـەوەو زنجـيرە تابلۆيـەكى لەمـەر ژيانى جوتيارانى باربانتس Barbants كيشا، ئەو تابلۆيانە كارى زەيتى و ئاوى بوون، لەم كارانەدا

ڤانکوخ ژیانی ئەو هەژارانەی نیشاندا کە لە کاری چنیندا کاریان دەکرد، شاکاری هەرە بەناوبانگی ئەو کاتەی، تابلۆیەك بوو لەژێر ناونیشانی - پەتاتە خۆرەکان-، وەکی چۆن ئەو لەژێر کاریگەری میلی Millet و ئەوانی دیکە لەگەڵ ریالدا کەوتە بەرەنگاریەوە، ئاواش بۆی ئاشکرابوو کە ئەو پیویستە ژیاننەوەیەکی نوێ ببەخشیتە ستیلە Stil تاریك و تەماویەکانی، بۆ ئەم مەبەستە لە سالی ١٨٨٦ بەرەو ئەنتڤیرین Antwerpen سەفەری کرد پاشان بەرەو پاریس، لەوێ نەدەتوانرا ئیمپریشینستەکان پشتگوێ بخات، چونکە تیۆی برای ڤانکوخ کە کاتی خۆی وەك وی لە بازرگانی کاری هونەریدا کاسبی دەکرد، دەمیك بوو لەگەڵ گروپی ئیمپریشینستەکاندا کاری دەکرد.

لە ١٨٨٧دا ڤانکوخ لەگەڵ تۆلۆز لۆتریك Toulouse Lautree دەستی کرد بە بەکارهینانی ریگەی خالخالی کردن، Pointillismus التنقیطیة- کە لە سیوراتەوە Seurat پەرەپیدرابوو[١٢]. هەر لە هەمان سالیشدا بوو ڤان کوخ چەندەها چاپکراوی

نیگاری یابانی کۆپی کرد، بۆ هیچ نا تەنها بۆ شارەزایی پەیداکردن لەو شێوازە جێگیرەی یابانیەکان رووبەریان پێ چارەسەر دەکرد و کاریان لەسەر دەکرد، لە ١٨٨٨ پاریسی جێهێشت بەرەو ئارلیس Arles، رۆیشت لەوێ لە ئارلیس، لە تەمەنی سی و پێنج سالیدا شێوازو ستایلی هونەری خۆی دۆزیەوە: ستیلێکی تایبەت تیایدا رەنگ بە توندرەویەوە خۆی بەسەر رووبەردا بڵاودەکردەوە، نوکە قەلەم و هێلکاری شێوەی ئیمزایەکی وەحشیان وەردەگرت، لە ریگەیەوە نیگارکیش ئازارەکانی خۆی پێ دەردەبری.

لەم سورەی ژیانی هونەریدا ڤانکوخ لەگەڵ گۆگان Gauguin کاری کردووە تاوەکو لە دوایدا پێکەوە شەریان بوو و لیک جیابوونەوە. لەژێر پەستانی باریکی دژواری دەروونیدا ڤان کوخ گوێچکەی خۆی بری و ماوەیەك لە نەخۆشانەی ئارلیس مایەوە.

لە ١٨٨٩ ڤانکوخ بۆ چارەسەرو پشوودان چوو بۆ سانت ریمێ Sant- Remy، لەوێ

زنجیرەیـــەك وینـــەی تـــابلۆی دیمـــەنی سروشـــتی نیگـــارکیش کـــرد، ســـەرەرای چـــەندەها کۆپـــی نیگارکیش کرد کە خۆی بە دلی بوون.

لە ١٨٩٠ بەرەو ئۆڤیر سورئۆیسی Auver- sur-Osie سەفەری کرد، بۆ ئەوەی لای هاوریی دکتـۆر پـاول گاشـێ خـۆی چارەسـەر کـات، لـە گەرمـەی کارکردندا. تا لیهاتنە دەروونیەکان ژیانی ئـەویان پرکردبـوو لـە گومانکـاری، گومانکاریـــەکی بـــە توندوتیژییەوە کۆتایی بە ژیانی ئەم نیگارکیشە مەزنە هینا.

ڤینســـیت ڤـــانکوخ بـــەنیو قوتابخانـــەی ئیمپریشینستەکاندا تیپەر بوو، تیپەربونیك بـوو لـە پینـاو گـەران بـە دوای شـیوە دەربرینیکـی بـەهیزدا، کـە شـیوازە کـراوەو خۆشـبەختیەکان بکات بە توندوتیژی و جولەی دەربرینیکی کەسی خۆی.

ناونیشانی تابلۆکان

بیرنارد Bernard: هیلکاریەکی ڤانکوخ، دوای نیگارکیشی خۆی لە سالی ١٨٩١. ئیمیل بیرنارد Emile Bernard شاعیرو نیگارکیش و نوسەر، ماوەیەکی زۆر هاوریەتی ڤانکوخ و براکەی تیو Theo کردووە، لە ١٨٩١ دەربارەی ڤانکوخ کورتە بیۆگرافیایەکی نوسیوەو ڤانکوخی نیگارکیش کردووە، لە هەمان سالدا نیگارەکەی ڤانکوخ و نووسینەکە لە کوراسەیەك بلاوکرایەوە، ئەم

زنجیرە کوراسەیە تایبەت بوو بە نیگارکیشە بەهرەمەندەکان.

ڤانکوخ: درەختیکی سەوزو چرۆ کردو- لە هیرسۆهیگی Hirsohige سالی ١٨٨٨.

تابلۆیەکی زەیتی لەسەر خامی سپی لە چنین و چاپیکی یابانیەوە وەرگیراوە، لەو ساتەدا ڤانکوخ سەرمەستی کارکردن بوو لەسەر ئەو جۆرە هونەرە یابانیە، بۆ ئەوەی لەو شیوازە تیبگات کە لەو جۆرە نیگارکیشیەدا چۆن مامەلەیان لەگەڵ رووبەردا کردووە.

ئیخیگۆسیا هیرۆسیگی ١٧٩٧-١٨٥٨، هونەرمەندی یابانی کە چاپەمەنی و چنینەکانی ئەم تابلۆیەی هەژاندووە، بەناوبانگترین هونەرمەندی شیوازی نیگاری یوکیۆیی e-Ukiyo بووە، ئەم هونەرمەندە توانی لە ژیانیدا زیدە لە ٥٤٠٠ چنین و چاپی رەنگینی نەخشاندووە، لەم ژمارە زۆرەدا هەندیکیان لە ئاستیکی بالآیی هونەریدا بووە، لە ئاستیکی بالآدا بووە لەسەر ئاستی هەموو جیهان.

ڤانکوخ: پەتاتەخۆرەکان، لەم تابلۆیەدا ستیلە تەمومژاویە سەرەتاییەکانی ڤانکوخ بە روونی دەردەکەویت. ((ڤانکوخ دەربارەی ئەم کارەی خۆی دەلیت: "لەو تابلۆیەدا رەنگم بەکارهیناوە، لە کاتیکدا ژیانی ئەوان بێ رەنگە!". -تەها-))

وەرگیرانی ڤا نکوخ لەئەلەمانیەوە/ ئیسماعیل حەمە ئەمین

سیورات ١٨٥٩-١٨٩١ Seurat

جۆرج سیورات لە سالی ١٨٥٩دا لە پاریس هاتۆتە دنیاوە، سەرەتاکانی کاری هونەری و نیگارکیشی دەگەریتەوە بۆ سالی ١٨٨٣ ئەودەمەی یەکەمین کاری هونەری خۆی ناردە سالۆن بە مەبەستی نومایشکردنی؛ بریتی بوو لە پۆرتریت و سکیچیکی هاورییەکی خۆی بەناونیشانی ئاماند ژین/ Amand Jean

یەکەم کاری گرنگ و سەرەکی خۆیشی سالی ١٨٨٤ لە پیشانگای هاوبەشدا بەشداری پیکرد بە ناوی: (Une baignade a Asnieres) لەو کارە هونەرییەدا، سیورات بنەماکانی دیدەنیگاو روانینی خودی خۆی سەبارەت بە سروشت و پەیوەندی و یەکدگیری ئەوەش بە تەکنیکەوەی خستە بەر دیدەی جەماوەرو هونەردۆستانەوە، لە کاریکی هونەری پاشتریشدا بەناونیشانی گراندجات، بە تەواوی بالادەستی خۆی لە هەموو لایەنیکی هونەرییەوە نیشاندا.. سیورات، لەیەك لایەنەوە و تاکرەهەندی شوینهەلگرو پابەندی ئیمپریشنیستەکانی بەر لە خۆی -بە نزیکەی بیست سالان- ببوو، کە ئەویش لایەنی تەکنیك بوو، لە ئەزموون و تاقیکردنەوەکانی ئەواندا خولیاو ئارەزوویان لە بەکارهینانی رووناکی و رەنگدا، کاریگەری و ئاکتیڤی ئەوتۆیان بەسەر سیوراتەوە جیهیشتبوو، کە تیکرای ئەوەش بە گشتی لە سکیچ و هیلکاری نیگارە دلفرین و ئالو والاکانیدا رەنگی دەدایەوە، کە بەبێ هیچ گری و گۆلیك پایەیەکی بلندو ناودارییان بە سیورات

دەبەخشی. لە لایەکی دیکەوە، سیورات بەوەش وینا دەکرا کە رۆح و گیانیکی پیرەو ئامیزو سیستماتیکی تیدا بوو، وەلی لە تەرزو جۆری فەرەنسیانە -کە بریتی بوو لە ویست و خواستیکی دەستەبەر و پیویست لە پیناوی میتۆدو بەرنامە دارشتندا، شایانی وتنە؛ کە ئەو هەلومەرجە -میتۆدییەی لە "تیۆرییەکانی رەنگ"ەوە لە فیزیکناسی فەرەنسی شیڤرویل- ەوە سالی ١٨٣٩ وەرگتبوو، ئینجا بەسەر هونەرەکەیدا پیادەی دەکردن.

ئەو شیوازە نوییەو میتۆدی نویخوازییەی سیورات هینانە نیو ریزی ئیمپریشینیزمی نوییەوە، بە رووکەشی و راشکاوی ئەو کۆشش و تیکۆشانەیە، کە بەرەو سیستماتیزەکردنی تەکنیکی روانینگیرەکان و بە تایبەت لە دووا پیشانگای هاوبەشییاندا بەدیار دەکەوت.

و. لە هۆلەندییەوە: حەمەی ئەحمەد رەسوول

سیناك ١٨٦٣-١٩٣٥ Signac

پاول سیناك سالی ١٨٦٣ لـە پاریس هاتۆتـە دنیاوە، پیبەپیی ئەو بەروارەش؛ سیناکیش وەکو سیورات و تۆلـۆز لۆتریك ئەچیتـە خانـەی نـەوەی نویــی ریبــازی ئیمپریشــینیزمەوە.. ســیناك لــە سـەرەتادا وەك خویندکاریك، بنـەماکانی هونـەری بیناسازی خویند.. ئەمـەش تا ئەودەمە بـەردەوام بــوو کـــە ناســـیاوی و هاوریبـــەندی دەگـــەل

نیگارکیشـە ئیمپریشنیسـتەکاندا بـووە هۆکـارو فاکتـەریك کـە بریـاریکی مـەتین لای ئـەم هونەرمـەندی دوارۆژە دەسـتەبەر بکـات؛ ئـەویش بریـاری خـۆ تـەرخانکردنی بـوو بـۆ بـواری نیگارکیشی.

لەنیو ئەو کۆمەلە لاوە ئیمپریشینیستانەدا بە تەنها سیناك کەوتبووە ژیر کاریگەری و ئاکتیڤی شیوازو سیستماتیکی کار ریکخستنی سیوراتەوە کـە بریتـی بـوو لـە؛ کـارپیکردنی تیۆرییـەك سـەبارەت بـە لیکدانـەوە و رەنگشـیکاری لـە لایەکـەوەو هـەروەها جیاکـاری و هـارمۆنیکردنی سـەراپاو سـەرجەمی رەنگـەکان لەتـەك یـەکدا لەلایـەکی دیکـەوە.. سـیناك بـە راسـتی خـۆی بـە لایەنگریکی زۆر دلسۆزی سیورات ئەزانی و پاش کۆچکردنیشی کە بە جوانەمەرگی و لـە تەمـەنی سیو دوو سـالیدا سـەری نایـەوە، بـە جیـددی و شیلگیرانە ئەیویسـت ببیتـە جیگـیری سـیورات و سەرۆکایەتی گروپی نویی ئیمپریشینیزم بکات.. مەبەسـتی گرنگـی سـیناك لەوەشـدا بریتـی بـوو لەوەی؛

-سەربەستانەو لەخۆوەرا جۆرەکانی رەنگ بەکارهێنان کە پرینسیپیك و مۆدیلیکی باوو بالادەست بوو لای گروپگەری کۆن و پیشینی روانینگیریدا، بەلام بە هەولدانی داهێنەرانەی سیناك بچێتە نیو قالبی شیکردنەوەو یەکالاکردنەوەی میتۆدییانەو بە بابەتکردنیان لەگەڵ خالبەندیەکی وردو نەرمی تاکرەنگی (واتە یەکرەنگی تیا بەکاربیت و رەنگی دیکەی تیکەل نەکریت/ وەرگیر..) تیکەلیەکەش تەنها لە کەلین و لیوارەکاندا ئەنجام بدریت، واتە لە پنتی یەکدگیربوونی بابەتە یەکرەنگەکانیشدا لە کاریکی هونەریدا/و.. بەو تیکەلبوونەش لە چاوی بینەردا بریقەوباقی رەنگەکان وەچنگ دەکەوێ و بە ئاسانی بەرجەستە دەبن. سیناك ئەم تیۆرییە نوییەی لە کتیبەکەیدا کە سالی ١٨٨٩دا بلاوی کردەوە بە ناوی "ئۆژینیلا کروا، ئیمپریشیسنیتیکی نوییە". لە دووتویی ئەو کتیبەدا هونەری گروپەکەی خۆی بە کەشتییەك چوواند کە لە رۆخ و کەناری بەهاو نۆرم و ترادیسیۆنی هونەری شیوەکاری فەرەنسی

سەدەی نۆزدەدا گیرسابیتەوە و لەنگەری گرتبێ.
سیناك پاش مردنی سیورات، دەریای سپی ناوەراستی وەك چەقی بابەتیك لیكردو گرنگی زۆری پیدا.. سالی ١٨٩٢ بۆ یەكەم جار لە سانت- ترۆپیز/ Snt. Tropez گەلیك هونەرمەندو نیگاركیشی ناوداری ناسی و لەوانەش ئاشنایەتییەكی توندی لەگەڵ هینری ماتییسدا بوو، Mattissa H. كە بیگومان بەمەش هەگبەو ئەزموونی سیناك دەولەمەندتر دەبێ و روناكی و پزیزكی رەنگە كالەكانی باشووری فەرەنسا/ وەك لای ماتیس و ئەوانیتردا دەبینرا/ و. لە بەكارهینانی رەنگ و ئەزموونی سیناكدا رەنگیان دەدایەوەو پایەو كاریتەی هونەری ئەمیان مەتین و مەحكەمتر دەرەخساند.. ئەوەش بە ئاشكرایی لەو كارە هونەرییانەی سیناكدا وەبەرچاو دەكەون كە دیمەنی دەریاو بەندەرەكانی بە رۆح و گیانیكی زۆر دلفرین و گەرموگورەوە ئافەریدە كردوون..

ئەو تەرزە رەنگانەی لەو كۆمەلە تابلۆو خامانەدا خەملیوون، هەردەم بە نەمریی

دەميننـــــەوە، كــــە بــــەو پييـــــەش فــــاوڤيزم Fauvisme(١٣) هەميشــە لــە كــارە ئاوييــەكانيدا ئامـادەگی خۆيـان هەيـە، فيسـتڤال و كەرنــەڤالی نويـی رەنگ تيايـاندا سـەری هـەلدا، كـە بـە بـرِوای ســـيناك ئـــەوەش تەنـــها لـــە كـــارە بيوينـــەو ئايدياليپـــــەكانی جيۆكينــــــد/ Jongkindدا دەبينرينەوە..

سيناك، شيوازو ستايلی خودی خۆی هـەبوو كە لـە ميانـەی ئيمپريشـينيزمەوە سـەری هـەلداو تەشـەنەی كـردو تـا سـالی ١٩٣٥ و كۆچكردنــی سيناك.. ئەو كاتيش لايـەنگرەكانی لەسـەر هـەمان ريتم و شيواز بەريوە دەچوون و گەشەی زياتريان پيدا..

و. لە هۆلەندييەوە: حەمەی ئەحمەد رەسوول.

تۆلووز لۆتریك ١٨٦٤-١٩٠١
Toulouse

هینری ماری رایمۆند دی تۆلـووز –لۆتریـك– مۆنفـا، لــه ســالی ١٨٦٤دا وەك كـوره چكۆلــەی باوانیكی پیرو به رەگـەز لـه ئاغـاو نـەجیبزادەكانی فەرەنسـا، چـاوی بـۆ دونیـای هونـەر هەلـهیناوە، تۆلووز لاوترین نیگاركیشی بوو كاتیك پـەیوەندی

لەگـــەل گروپـــی ئیمپریشـــیزمدا بەســـت، هیـــچ پیشانگایەکیشی بۆ کارەکانی خۆی نەکردنەوە.. تا پلەی ئەندامیتی لە گروپەکەدا وەرنەگرت!!!

تۆلـــووز، خـــولی فـــیربوونی نیگارســـازی لـــە ئاتـەلیری -ستۆدیۆ-ی کارمین دا، وەدەســتهینا، کە لەو کاتەشدا بە ئاشکرایی کاریگـەری هونـەری (دیگاس)ی بەسەرەوە دیاربوو.. "بە تایبەتی لەو خەسـلەتانەدا، کـە دەگاتـە ئاقـاری بـاوە دۆخـی نیگارگیشـــان، لەوانـــەش؛ کـــارکردنی لـــەپرو لـەناکاودا، هـەروەها لـە تـەکنیکی جوولـەئامیزو یاریکردنی لەسەر یەك هیل..

بـەو ریکەوتـــە سروشـــتییەی کـــە لۆتریـــك بەژنوبالاّ چکۆلانـەو کورتەبنـە بـوو، لەشولاریشـی لـــەوە زیـــاتر گەشـــەی نـــەدەکرد، ئـــەوەش ســـەرچاوەیەکی لیـــل و ژینیکـــی نـــامۆی پـــی بەخشـیبوو، لـە سـەریکی دیکـەوەو هـەر بـەو پیودانگـــەی (هەســـت بـــە کیماســـیکردنە/و.) ببـــووە هـــاندەریك ســـەرنج و تیبینـــی تیـــژ و زۆر تایبـەتی لـەلا گەلاّلـە بکـات. گـەر بـەژنوبالاّی لۆتریـك بیـهاوتاو بیوینـە بووبـێ لـە سـنوورو

چوارچێوەی پاریسدا، ئەوا چاوو هێزی روانینیشی هەر بەو شێوەیە بیوینە بوو.. چاوەکانی، وەك دیدەی پشکنەرو راوچییەك؛ هەرچی بکەوتایە بەر دیدەنیگای زۆر بەلەز و بەپەلە، وەك سەرنج و تێبینی دەینووسینەوەو بەراوردی دەکردن (وەك لای خۆمان دەڵێن؛ کلی لە چاوان دەفران، بەلاّم بە مەبەستی بەهرەو ئیلهام وەرگرتن و وەرگێرانیان بۆ تابلۆو کاری هونەری/ و.).

بەشێکی زۆری فیگورو پاڵەوان و کەسانی نێو تابلۆو کارەکانی لۆتریك؛ لە هونەرمەندانی تیاترۆکان و سەماکەران و نومایشکارانی نێو سیرکەکان و شێوازی گوزەرانیانەوە سەرچاوەیان وەردەگرت و گرنگی تایبەتیان هەبوو لای ئەم نیگارکێشە.. هەر لەو بوارەشدا گەشەسەندنی بە خۆیەوە بینی و مۆرکێکی تایبەتی بە خۆی تیا دەستەبەر کرد. تۆلووز لە بواری ستایل و شێوازە تایبەتەکەی خۆیدا لە گەشەسەندن و بەرەوپێشچووندا بوو، ستایلەکانی وێنەکردنێکی راستەقینە بوون دوور لە نیگارکێشی و

دەستەمۆی خەیاڵ.. هیلکارییەکانی بە جۆش و خرۆش و نەرمونیان بوون (بە واتای؛ کارەکانی زیاتر هیلکاری و سکیچ تیایاندا دەستەبەر بوون/ و.).. کارەکانی بە جۆریکی ئەوتۆ سۆز و وروژێنەر وبوون و خاوەنی هێزیکی لەبن نەهاتوو بوون، کە بە هێزە تایبەتییەکەی لۆتریك لە قەڵەم دەدریت.. رەنگەکان، بریق و باق و ورشەیان دەهات، بەژن و باڵای کەسەکان -فیگورەکان- ئاوەها لە جموجۆڵ و چالاکیدا بوون وەك بلیی؛ خلیسکانیی سەر بەفریان دەکرد، بۆ وینە گەر فیگوری کاریکی؛ سەماکەریك بووایە، لە چەند لایەنیکەوە دەیرازاندەوە، لە دیویکەوە چالاکی و کاراکتەرەکەی نیشاندەداو لەشولارەکەی مۆدیلی سەماکەریك بوو، بەلام سیما و رووخساری یەکیکی دیکەی پیدەبەخشی کە بە پەلەو زۆر بەلەز هەر لەو گوزەرەداو بە بەردەمی تۆلووزدا تیدەپەری (کەواتە وەك دەلین، کلی لە چاوان دەفران) بەو جۆرەو هەر لەسەر ئەو پیودانگە هەموو کارەکانی خۆی بە پۆستەر دەخەملاندن..

تیکرا ئەمانەی باسمان لیوەکردن، پاساویکن بۆوەی بلیین، ئەم هونەرمەندە نیگارکیشە، بە راستی یەکیکە لە ریبەرانی ئیمپریشینیزم..

زیت و زیرەکی لۆتریك لە بەکارهینانی روانین و خستنەکاری دیدەنیگاکانیدا، مژدەی نەوەیەکی تازەو تیروانینیکی نویی پیبوو، نەك هەر ئەوەندە بەلکو چی دیکە ستانی بۆ نەوەی دیرین و پیشبینی خۆی نەدەچریو.. هەنگاوەکانی لە لیوارەکانی سەدەی بیستەمدا شەقاویان دەداو، هونەری شیوەکاری لە رەوتی روانینگیریدا لەسەردەستی خۆی کۆتایی پیهیناو دەرگای هونەری بە والآیی بەجیهیشت و هەر هیچ نەبێ بۆوەی شەمال و سروەی رەوتیکی دیکەو گروپیکی هونەری نویخوازی دیکەی لیوە بیتە ژووری.

شایانی باسە لۆتریك لە سالی ١٩٠١ لە پاریس و لە تەمەنی سیو حەوت سالیدا بۆ یەکجاریی مالئاوایی لە دونیای هونەر کرد/ ئینسکلۆپیدیای هونەر- ئەمستردام- ١٩٩٤. ل

٧١٠-٧١١/ وەرگێری بۆ کوردی حەمەی ئەحمەد ڕەسوول.

پەراوێز

١-پیسارۆ لە میانی تابلۆکانیدا ڕەوتی زەوی و خاکی کردبووە بابەتی تایبەتیو، هەمیشە لە بەرامبەر مۆنێدا کە خولیای ئاسۆی فراوان و ئاسمانی هەبوو دەوەستایەوەو پێکەوە گروپەکەیان دەولەمەندتر کردبوو، لەوەشدا مۆنێ لە ولیەم تیرنەر دەچوو و

هەرچی پیسارۆیە کۆنستابلی وەبیر مرۆ دەهینایەوە. (تەها)

٢-گۆستاف کۆربێ/ ١٨١٩-١٨٧٧/ نیگارکیشی ناوداری فەرەنسی، بە باوکی ریالیزمی هونەری شیوەکاری دادەنرێ، کارە هونەرییەکانی رەنگی تۆخیان تیا بەکارهاتوون.. فیگورەکان، بەهیزو توندو پتەو بوون.. ستیل لایف و پۆرتریت و دەشتودەرو لەشی رووتی ژن، لە هەرە کارو جۆری بابەتەکانیتی. ((ئینسکلۆپیدیای هونەر-ئەمستردام/ ١٩٩٤ ل ١٥٥/ و.)).

٣-ئینسکلۆپیدیای هونەر- ئەمستردام/ ١٩٨٤ ل ٦٥٤/ و. حەمەی ئەحمەد رەسول.

٤-سەرباری ئەوەی دیگاس لە خولیای ئەوەدا بوو ببیتە نیگارکیشی کلاسی سەردەمەکەی خۆی، بەڵام ژیانی هاودەم بەهیزتر رایدەکیشایەوە هەناوی خۆی، ئەم جۆرە هەستەی (لە نیوان دوالیزمی کلاسی و ژیانی هاودەمدا) سەردەمانیك بەسەریەوە زال بوو و هەر بۆیە -لە سەرەتادا- هیرشی توندی دەکردە سەر ئیمپریشینزمەکان و گالتەی پیدەکردن وەختیك لەژیر تیشکی خۆردا راستەوخۆ کاریان دەکرد، بەڵام دواجار بە ستایلی خۆیەوە

ڕەوتەکەی دەوڵەمەند کردو بەردەوام بوو تا کۆتایی ژیانی. (تەها)

٥-سیسلی ساڵانێکی زۆر بەرهەمەکانی ڕەواجی ئەوتۆیان نەبوو و نەدەفرۆشران، لەژێر کاریگەری و ڕێنماییەکانی مۆنێ و پیسارۆدا وردە وردە ڕەنگەکانی ڕوو لە گەشی و ئاڵی دەکشان و دەروازەی ناوبانگی لێکرایەوە. (تەها)

٦-کوبیزم؛ کوبیزم یان -Cubismo/ بەرامبەری - الاتکعیبیە-ی عەرەبی، ڕەگی زاراوەکە دەگەڕێتەوە بۆ وشەی لاتینی کۆن کە مانای شەش پاڵو دەگەیەنێ.. وەك ڕێبازو بزووتنەوەی هونەری لەسەر دەستی پیکاسۆو بڕاك و ساڵی ١٩٠٧-١٩١٤ لەوپەڕی برەویدابوو.. /ئینسکلۆپیدیای هونەر- ئەمستردام/ ١٩٩٤ ل ٣٩٨ - وەرگێڕی بۆ کوردی-حەمەی ئەحمەد ڕەسووڵ.

٧-مۆنێ زیاد لە هەموو سەرنجخوازەکان/ ئیمپریشنیزمەکان بەگوڕتر بوو و تا دوا هەناسەو چرکەی ژیانی لەسەر ڕەوتەکەی خۆی مایەوە، دوا کارەکانی زنجیرە تابلۆیەکی قەبارە گەورە بوون لەسەر قەوزەو گوڵە ئاوییەکان و ئێستا پێکەوە لە مۆزەیەکی مۆنیدا کۆکراونەتەوە. (تەها)

٨-مەبەست لە تابلۆی لیزاو چەترەکەیەتی. (تەها)

٩-پاش گەشتیکی بۆ ئیتالیا گەیشتە ئەو ئاکامە، وەختیك چاوی بە شاکاری هونەرمەندان کەوت، لەم بارەیەوە رینوار دەلیت: "گەیشتمە ترۆپکی ئیمپریشینیزم و بەلاّم هیشتا نەگەیومەتە نیگارکیشان!". (تەها)

١٠-لەگەلّ مۆنیٚدا چەندین جار پیکەوەو لەپال یەکتردا هەمان دیمەنی سروشتی پیش چاویان کیشاوەو لەویدا تایبەتمەندیی هەریەکەیان بەیان دەبیت. (تەها)

١١-لە کۆلیتەکەی خۆیدا بە کوژراوی دۆزییانەوەو شایانی وتنە ئەو دوورگانە لەلایەن فەرەنسیەکانەوە پیشتر داگیرکرابوون. (تەها)

١٢-تیۆی برای پیدەچوو زیاتر پیسارۆی هەلبژاردبیت لە گروپی ئیمپریشیۆنیستەکاندا، هەر بۆیە کاریگەری پیسارۆ بەسەر کارەکانی ڤان کوخدا دیاری دەدا، لە شیوازە خالخالیکردنەکەی سیوراتیشدا پیسارۆ یەکەم هونەرمەند بوو لەگەلّ ئیمپریشیۆنیستە نوییەکاندا پەیرەوی کرد. (تەها)

١٣-فاوڤیزم/ Fauvisme:

فاوڤیزم یان فۆڤیزم- افوقیە یان وحوشیە (بە عەرەبی) رەوت و ریبازیکی هونەرییە لە مندالدانی -

ئیسپیریسیۆنیزم (التعبیریە/ دەربرینخوازی)یەوە لە سەرەتای سەدەی بیستەم سەریهەلدا و لەسەر دەستی ماتیسدا بە تەواوی بووژایەوە، نیگارکیشی هاندەدا بۆ هینانە کایەی بەرهەم و کاری هونەری نوێ دوور لە گشت کۆت و زنجیریکی لاساییکردنەوە، بەوپەری سەربەستی و سەربەخۆیانە هەست و سۆزی توندوتیژو تا رادەیەك رەق لە میانەی فۆرم و رەنگە تۆخ و زەقەکانەوە دەردەبرن.. رەگی زاراوەو چەمکەکە لە وشەی Fauvesی فەرەنسییەوە هاتووە کە مانای گیانداری درندە دەبەخشێ، بە هونەرمەندان و نیگارکیشانی ئەم ریبازە دەووترێ "فوڤێ یان فۆڤیست" ئینسکلۆپیدیای هونەر– ئەمستردام/ ١٩٩٤ ل ٢٢٧ / و. حەمەی ئەحمەد رەسوول. (لە هونەرمەندە ناودارەکانی ئەم رەوتە: دۆفی، مۆریس ڤلامینیك، دیرین، ماتیس، سیناك، پۆل گۆگان.. تاد؛ جگە لە کاریگەری رەوتی خالخالیکردن، سەرچاوەی ئەم ریبازە بۆ ئیمپریشیۆنیستە نوییەکانی وەك سیزان، ڤان کوخ و گۆگان دەگەریتەوە، ئەگەر ڤانکوخ ستایلی بەش بەشی و پچر پچری پەیرەو دەکرد، ئەوا گۆگان شیوازی تایبەتی خۆی گەلیك لەم رەوتە نزیك بوو، سەربەستی رەنگ و رەنگ لە پیناوی رەنگ خۆیدا سیمای ئەم رەوتە نوییە بوو کە ئیدی لە پاشاندا

هونەرمــەندانی روتــەنی- ئەپســتراکت سروشـــیان لێ وەرگرت -تەها-).

ئینسکلۆپیدیای هونەر- ئەمستردام/ ١٩٩٤ ل ٢٢٧/

وەرگێری بۆ کوردی: حەمەی ئەحمەد رەسوول.